

OLAYLAR VE YORUMLAR

(FACTS AND COMMENTS)

Ömer Engin LÜTEM
E. Büyükelçi
oelutem@avim.org.tr

Öz: *Bu yazı Ermeni Tehcirinin 100. Yılı'nın Ermenistan ve Türkiye'de anılmasına ilişkin etkinlikleri, bazı ülke parlamentolarının Ermeni soykırımı iddialarını kabul eden kararlarını, Karabağ konusunda son gelişmeleri ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde Perinçek davasını incelemektedir.*

Anahtar Sözcükler: *Ermeni Tehcirinin 100. Yılı, Türkiye, Ermenistan, Ermeni soykırımı iddiaları, Karabağ Sorunu, Avrupa İnsan Hakları mahkemesinde Perinçek davası.*

Abstract: *This article studies commemoration activities in Armenia and Turkey related to the Centennial of the Armenian Relocation, Turkey, Armenia, some parliaments resolution on Armenian Genocide allegations, the latest development concerning Karabakh and Perinçek Case in European Court on Human Rights.*

Keywords: *Centennial of the Armenian relocations, Turkey, Armenia, Armenian genocide allegations, Karabakh issue, Perinçek case in the European Court on Human Rights.*

GİRİŞ

2015 Yılında Ermenistan'da en önemli gelişme Tehcirin 100. Yılına anma tören ve etkinlikleri ile soykırım iddialarının diğer ülkeler ve bazı uluslararası kuruluşlar tarafından kabulü için harcanan çabalar olmuştur. Bu konuda dergimizin bir önceki sayısında ayrıntılı bilgi vermiş bulunuyoruz. Bu sayımızda ise aynı konuda ek bilgiler ve bazı yeni gelişmelerden bahsedeceğiz.

Yıllardan beri olduğu gibi 2015 yılında da Ermenistan için en önemli dış sorun Karabağ olmaya devam etmiştir. Ancak bu yıl içinde Karabağ bölgesindeki devamlı silahlı çatışmalar ve bunların genişlemesi olanağı geçmiş yıllara göre fark yaratmış ve bu sorunun barışçı yollarla çözümü çabalarını zayıflatmıştır. Diğer yandan Karabağ konusunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin bir kararı, bu bölgedeki seçimlerin diğer ülkeler tarafından tanınmaması ve Avrupa Konseyi'nde görüşülen bir karar tasarısının Karabağ konusundaki Ermeni görüş ve politikalarına ters düşmüştür.

Ermeni sorunu konusunda hukuki alanda en önemli gelişme Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) 15 Ekim 2015 tarihinde Doğu Perinçek'in ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine dair olan ve Perinçek'i beraat ettiren kararıdır. Ermeni soykırım iddiaları üzerinde de bazı etkileri olacak olan bu kararın önemini dikkate alarak ve konuya da kısaca ele almaktayız.

I. ERMENİSTAN VE “100.Yıl”

1. “100.Yıl” Törenleri ve Yeni Gelişmeler

“100. Yıl” anma tören ve etkinlikleri Ermenistan kamuoyunu Mart ayından başlayarak Mayıs sonuna kadar yoğun bir şekilde meşgul etmiş sonra, uzun süre devam edeceğine dair söylemlere rağmen, göreceli bir şekilde, gündemde arka sıralara düşmeye başlamıştır.

Söz konusu tören ve etkinliklerin başlıca amacının, matem tutmak değil, bir Ermeni soykırımı olduğunu, bunun Osmanlılar (Türkler) tarafından yapıldığını, adaletin yerine getirilmesi için bu soykırımın sonuçlarının ortadan kaldırılması gerektiği, bunun için ise Türkiye'nin Ermeni soykırımını tanıması, af veya özür dilemesi, sınırlarını açması, ayrıca tazminat ödemesi, tehciire uğrayan Ermenilerin mallarının mirasçılara verilmesi ve mümkün olduğu takdirde Doğu Anadolu'da bir miktar toprağın Ermenistan tarafından ilhak olunması veya bu bölgede Ermenilere bazı ayrıcalıklar tanınması gibi siyasi taleplerin desteklenmesi olduğu görülmektedir.

Bu yıl 24 Nisan vesilesiyle yapılan anma törenleri ve diğer etkinlikler, esas

itibariyle geçen yıllarda yapılanlardan çok farklı olmayıp sadece sayılarında artış vardır. Kamuoyunun dikkatini çekebilmek için bu törenlere tanınmış bazı devlet adamlarıyla Kim Kardaşyan gibi özellikle ABD’de çok şöhret yapmış bazı kişiler çağırılmıştır.

Törenlere, tüm çabalara rağmen Fransız ve Rus Devlet başkanları dışında, tanınmış devlet adamı katılmamıştır. Güney Kıbrıs ve Sırbistan başkanlarının törenlerde hazır bulunması ise ilgi çekmemiş, adeta görmezden gelinmiştir. Ermenistan’ın komşularından da üst düzeyde katılım olmamıştır. Bu, Türkiye ve Azerbaycan için, bilinen nedenlerle normale de, Gürcistan ve İran’dan üst düzeyde katılım olmamasının memnuniyetsizlik yarattığı gözlemlenmiştir. Diğer yandan Tehcir sırasında öldüğü iddia edilen 1,5 milyon Ermeni’nin aziz ilan edilmesi ayinine Rusya Baş patriğinin katılmaması da dikkatleri çekmiş, bir açıklama yapılmamış olmakla beraber, bu aziz ilanının bu konudaki dini kurallara pek uygun olmamasının Rusya Baş Patriğini Erivan’a gitmekten ala koyduğunu düşündürmüştür. Diğer yandan Tehcirin gerçekleştiği ülke olan ve halen de 60.000 kadar Ermeni’nin yaşadığı Türkiye’de Ermeni Patrik Vekilinin de törenlere gelmemesi dikkat çekmiştir.

Diaspora Ermenileri ise buldukları her ülkede toplantılar yapmak, yürüyüşler düzenlemek, anıtlar dikmek, özel yayınlar yapmak, belgesel filimler göstermek, konferanslar, sergiler tertip etmek gibi gayet yoğun etkinlikler gerçekleştirmişlerdir.

Bu arada yapılacağı ilân edilip de gerçekleşemeyen etkinlikler de vardır. Bunlar arasında Ermenistan’da dünyanın en büyük haçının dikilmesi¹, Fransa, İtalya, Yunanistan, Bulgaristan ve Gürcistan’dan geçerek (söylenmemekle beraber Türkiye’den de geçmesi gereken) Erivan’a ulaşacak bir motosiklet rally’si yapılması², Ermeni bir dağcının Everest’e tırmanmak üzere Nepal’e gitmesi ancak deprem olduğunu söyleyerek vazgeçmesi³ gibi hususlar vardır.

Ermeni soykırım iddialarının daha geniş kitlelere duyurulmasını sağlamak için 2015 yılı Eurovision şarkı yarışmasına Ermenistan’ın “Do Not Deny” (İnkâr Etme) başlıklı bir şarkı ile katılması denenmiş, Türkiye artık Eurovision’a iştirak etmediğinden, Azerbaycan’ın yaptığı itiraz üzerine şarkının adı “Face the Shadow” (Gölgeyle Yüzleş) olarak değiştirilmiştir.⁴ Ermenistan bu yarışmada ancak 16. olabilmıştır.

1 “La Diaspora Désire Eriger en Arménie la Plus Grande Croix du Monde” *Armenews*, 10 Ocak 2015.

2 “Hye Riders Will Ride From France to Armenia to Raise Awareness For the Armenian Genocide” *Horizon Weekly*, 20 Mart 2015,

3 “Ara Khatchadourian, Rescapé du Tremblement de Terre au Népal” *Armenews*, 6 Mayıs 2015.

4 “L’Arménie Modifie le Titre de sa Chanson de l’Eurovision. 2015” *Armenews*, 17 Mayıs 2015. « Don’t Deny » Devient « Face The Shadow » !

Yukarıda da değindiğimiz gibi, kamuoyunun dikkatini çekebilmek için başvuru olan diğer bir yol da ABD’de popüler bir şöhret sahibi Kim Kardaşyan, Serj Tankian ve Conan O’Brien gibi kişilerin Erivan’a getirilmesi olmuştur.

Adından başka hiçbir şeyi Ermeni olmayan ve Ermenice de bilmeyen eski porno yeni televizyon yıldızı Kim Kardaşyan ziyaret sırasında Soykırım Anıtına dekolte bir elbiseyle gitmek ve Türkiye’yi kınayan sözler sarf etmekle dikkat çekmiştir. Kardaşyan Türkiye için “ Bir buçuk milyon kişi katledildi ve bu ülke bu durum hiç yaşanmamış gibi davranıyor” demiş ayrıca “Türkiye’nin soykırımı kabul etmesinin zamanı geldi. Bu, şu anda oradaki insanların suçu değil. 100. yıl önce yaşandı. Türkler bu durumu kabullenirse herkesin yaşamına devam edeceğine inanıyorum. Geçmişle yüzleşmemek saygısızlıktır” gibi ifadelerde bulunmuştur.⁵ Diğer yandan Kim Kardaşyan’ın Ermenistan’a gelmesinin, kendisini “gevşek” ahlak sahibi bir kişi olarak gören bazı tutucu Ermeni çevrelerinde rahatsızlık yarattığı anlaşılmaktadır.⁶ Kardaşyan olasılıkla bu nedenle Başkan Sarkisyan’la görüşmemiş ancak Başbakan Hovik Abrahamyan tarafından kabul edilmiştir. Meclis Başkanı Galust Sahakyan da, adı geçenin dünyaca meşhur bir kadın olduğunu, kendisinin buna göre kabul görmesi gerektiğini, Ermenistan için Dışişleri Bakanlığında daha fazla işler yaptığını söyleyerek Kardaşyan’ı savunmaya çalışmıştır.⁷ Diğer yandan basında da Kardaşyan’ın facebook ve Twitter’de 80 milyon izleyicisi bulunduğunu, kendisi ile beraber yüzlerce medya mensubunun Ermenistan’a geldiğini, dünyada Ermenistan’ın varlığını bilmeyenlerden daha fazla kişinin Kardaşyan’ı tanıdığını, adı geçenin Ermenistan için Dışişleri Bakanlığında daha fazla çalıştığını, Kardaşyan’ın Ermenistan’ın tanınması için yaptıklarını gerçekleştirmek için Ermeni hükümetinin yüzlerce milyon dolar harcaması gerekeceğini vurgulayan yazılar yayınlanmıştır.⁸

Kardaşyan’ın ABD.’de geniş halk kitleleri üzerinde etkisi olduğuna dair görüşler, esas itibariyle, doğrudur. Ancak Kardaşyan’ı yakından izleyen ve beğenenler Daha ziyade genç ve siyasetle pek ilgisi olmayan kişilerdir. Bunların soykırım iddialarını öğrenmesinin siyasi bir sonuç doğurması olasılığı gayet düşüktür.

5 “TIME Türkiye düşmanlığı için bunu da yaptı” *Takvim*, <http://www.takvim.com.tr/dunya/2015/04/27/time-turkiye-dusmanligi-icin-bunu-da-yapti-1430150639> - tarih: Cuma, Mayıs 01, 2015

6 Armen Arakelyan, “Kim Kardashian: Fomenting a Revolution in Armenia” *Hetq* <http://hetq.am/eng/news/59573/kim-kardashian-fomenting-a-revolution-in-armenia.html> - 10 Nisan 2015

7 “Has Kardashian done more for Armenia than the MFA?": G. Sahakyan’s commentary” *AIPPlus*, <http://en.a1plus.am/1209257.html>

8 ““Do you at least realize how many hundred million dollars Kim Kardashian benefited to the Republic of Armenia?” *Aravot* <http://en.aravot.am/2015/04/11/169687/>

Kardaşyan kadar olmasa da ABD’de çok tanınan bir diğer kişi rock şarkıcısı Serj Tankian’dır. “100. Yıl” için Erivan’a gelen ve yağmur altında büyük bir kitlenin izlediği bir konser veren adı geçen, öteden beri olduğu gibi bu kez de Türkiye’yi eleştiren konuşmalar yapmıştır. Bu bağlamda “Önemli olan adalettir. Birisi ailemi öldürür evlerini yakarsa, geri dönüp özür dilemeleri için onları bin yıl bile olsa kovalarım” gibi sözler sarf etmiştir.

Diğer yandan Tankian Ermeni Hükümetine de eleştiriler yönelterek, sivil topluma eşitlik uygulanmasını, adaletsizliğin sona erdirilmesini, nüfus azalmasının durdurulmasını istemiştir. Diaspora Bakanı Bayan Hayranuş Hagopyan kendisine cevap vererek kişiler yeterince para kazansalar göç etmeyeceklerini söylemiş ve Diaspora’nın Ermenistan’ın ekonomik kalkınmasına yardım etmesini istemiştir. Buna karşın, iktidardaki Cumhuriyetçi Parti Sözcüsü ve Millet Meclisi Başkan Vekili Edvard Şarmazanov, Tankian’ın eleştirme hakkı bulunduğunu belirtmiş ve hatalarını kabul etmenin Ermenistan’ı güçlendireceğini ifade etmiştir.⁹

Tankian ve özellikle Kardaşyan’ın Ermenistan’ı ziyaretinin dikkat çekmesi üzerine ABD.’deki Ermeniler, diğer popüler bir kişiyi CONAN Show’u yöneten Conan O’Brien ve Yardımcısı Ermeni asıllı Sona Movsesian’ı Ermenistan’a göndermişlerdir. O’Brien Erivan’da yaptığı geziler ve halkla konuşmaları nedeniyle ilgi çekmeyi başarmış, soykırım anıtını ziyareti sırasında da soykırım iddialarını destekleyen bazı beyanlarda bulunmuştur.¹⁰ Ermenistan hakkındaki Conan Show ABD’de 1,3 milyon kişi tarafından izlenmiş¹¹ olmakla beraber bu kişilerin de genelde siyasetle ilgilenmemeleri Ermenilerin beklentilerini boşa çıkarmıştır.

2. Yeni Yapılanma

Tehcirin 100. yılını için yapılacak anma törenleri ve diğer etkinlikler için Ermenistan’da 2011 yılı Nisan ayında, Serj Sarkisyan’ın başkanlığında, Başbakan ve diğer devlet ileri gelenlerinin, iki baş patriğin ve bazı Diaspora temsilcilerinin katıldığı bir “Ermeni Soykırımının Yüzüncü Yıldönümü Etkinliklerinin Koordinasyonu İçin Devlet Komisyonu” (Kısaca “Devlet Komisyonu”) kurulmuştu.

9 “Armenian Minister Panned After Criticizing Diaspora, Serj Tankian” *Asbarez*, 29 Nisan 2015.

10 “Video. Conan O’Brien’s Funny, Touching Trip to Armenia with His Assistant” *Laist.com* 18 Kasım 2015.

11 “Conan Show Scores 1,3 Million Viewers” *Asbarez*, 19 Kasım 2013, “

Bu Komisyon, başta “Ermeni Soykırımının 100. Yılına İlişkin Tüm Ermenilerin Deklarasyonu”,¹² “Soykırım Suçuna Karşı Global Forum Toplantısı”¹³ ve Tehcir döneminde ölen Ermenilerin aziz ilân edilmesi¹⁴ olmak üzere, özellikle Ermenistan’da bazı etkinliklerin gerçekleştirilmesini sağlamıştı. Diaspora’nın başlıca etkinliklerinin de, ilke olarak, bu Komisyonca uygun görülmesi gerektiği anlaşılmakta ise de Komisyonun bunlara karışmadığı veya çok fazla sayıda oldukları için, karışmadığı anlaşılmıştır.

Adı geçen Komisyonun görevinin, normal olarak, bu yıl sonunda bitmesi gerekmektedir. Oysa Komisyonun, bazı yeni yapılanmaların eklenmesiyle görevini sürdüreceği, hatta devamlı bir nitelik taşıyacağı 26 Eylül 2015’te yapılan toplantısında anlaşılmıştır. .

Önce bir “Tüm Ermeniler” Konseyi” (Pan Armenian Council) kurulması kararlaştırılmıştır.¹⁵ Bu Konseyin görevleri şunlar olacaktır:

- Her yıl hazırlanacak bir rapor esas alınarak dünyada Ermenilerin durumunun incelenmesi,
- Ermeni soykırımının uluslararası tanınması, kınanması ve sonuçların ortadan kaldırılması konusunun tartışılması¹⁶
- Ermenilerin tümünü ilgilendiren eylem ve etkinliklerin eşgüdümü

Konseye Ermenistan, Karabağ ve Diaspora’nın başlıca kuruluşlarının, Ermeni kiliselerinin, siyasi partilerinin ve sivil toplum örgütlerinin temsilcileri katılacaktır.

İstişare görevi yapacak olan bu Konsey yılda bir kez Erivan’da toplanacaktır. İlk toplantısının 20 Eylül 2016 tarihinde yapması beklenmektedir.

“100. Yılı” anma etkinliklerinden olmak üzere Erivan’da, 22-23 Nisan 2015 tarihlerinde, 50 kadar ülkeden yaklaşık 600 kişinin katıldığı bir “Soykırım Suçuna Karşı Uluslararası Sosyal ve Siyasi Global Forum” (The International Social and Political Global Forum Against the Crime of Genocide) (kısaca

¹² *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 51, ss.19-28

¹³ *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 51, ss. 31-35

¹⁴ *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 51, ss. 35-38

¹⁵ “Resolution on establishing All Armenian Council confirmed” *Armenian Genocide Centennial* <http://armeniangenocide100.org/en/armenia-decides-to-form-panarmenian-council-3/> 26,9,2015

¹⁶ Bilindiği gibi “Ermeni Soykırımının Sonuçlarının Ortadan Kaldırılması” deyimini Türkiye’nin Ermenistan’a tazminat ödenmesi, Ermeni mallarını iadesi ve mümkün olursa Ermenistan’a toprak vermesi anlamına gelmektedir.

Global Forum) toplantısı yapılmıştı. Bu toplantının amacının ”soykırım” konusunun bilimsel bir açıdan incelemesi değil bu konudaki Ermeni görüşlerini ön plana çıkarılarak bunların katılanlar tarafından benimsenmesini ve savunulmasını sağlamak olduğu görülmüştü.

Devlet Komisyonunun 26 Eylül 2015 tarihli toplantısında söz konusu Forum’da soykırımı karşı mücadelenin devam etmesi çağrısını hatırlatılarak Forum’un bundan böyle düzenli bir şekilde toplanması kararlaştırılmıştır. Forum bundan sonraki toplantısını 23 Nisan 2016 tarihinde Erivan’da yapacaktır.

Ermenistan ile Diaspora arasında kurumsal bir ilişki, olması öteden beri özellikle Diaspora Ermenileri tarafından arzu edilen bir husustur. Birçok ülkeye dağılmış bulunan Diaspora Ermenileri millî kimliklerinin muhafazası ve Türkiye’ye karşı yürüttükleri mücadelenin devamı için, eşgüdüm sağlanması bakımından Ermenistan’a ihtiyaç duymuşlardır. Ermenistan’ın Diaspora’ya yaklaşımı ise farklı olmuştur. Ermenistan her şeyden önce yardım alabilmek ve Türkiye ve Azerbaycan’a karşı yürüttüğü politikanın desteklenmesi için Diaspora’ya ihtiyaç duymuştur. Ancak Diasporanın ülkedeki Sovyetler Birliği döneminin izlerini taşıyan rejim hakkındaki eleştirileri de Ermenistan siyasi çevrelerinde rahatsızlık yaratmıştır. Bağımsızlığından yıllar sonra olsa da Ermenistan’da bir Diaspora Bakanlığı kurulması, Türkiye ile imzalanan Protokollerin, Diaspora’nın çoğunluğunun istediği gibi, Ermenistan Hükümeti tarafından fiilen reddedilmesi, “100. Yıl”ı anma törenlerinde Diaspora temsilcilerine önem verilmesi gibi hususlar Diaspora- Ermenistan ilişkilerinin gelişmesine yardımcı olmuştur.

Devlet Komisyonunun 26 Eylül 2015 tarihli toplantısında söz konusu Forum’da soykırımı karşı mücadelenin devam etmesi çağrısını hatırlatılarak Forum’un bundan böyle düzenli bir şekilde toplanması kararlaştırılmıştır. Forum bundan sonraki toplantısını 23 Nisan 2016 tarihinde Erivan’da yapacaktır.

“Tüm Ermeniler Konseyi”nin kurulması bu gelişmelerin doğal bir sonucudur. İstişare niteliği nedeniyle bu Konsey’in fazla bir işlevi olması beklenmese de Ermenistan bu Konsey’den Diaspora’dan daha fazla yardım almak ve soykırım iddialarının uluslararası kabul görmesini ve Türkiye’den olabilecek tazminat ve diğer taleplerinin desteklenmesini sağlamak için yararlanmaya çalışacaktır.

Global Forum’un düzenli bir şekilde toplanmasına gelince bunun amacının, soykırım iddiaları konusunda Diaspora Ermenileri tarafından yürütülen birçok

etkinliğin ayrıca Ermeni soykırım iddialarını destekleyen Ermeni olmayan kurum ve kişilerin etkinliklerinin Ermenistan tarafından denetlenmesi olduğu düşünülmektedir. Bunun dışında “Tüm Ermeniler Konseyi” gibi Global Forum toplantılarının da kamuoyunun dikkatlerinin, bir süre için olsun, Ermenistan’ın üzerinde toplanması gibi bir yararı da olacaktır.

Basın haberlerine göre,¹⁷ “100. Yıl” etkinliklerinin koordinatörü, Başkan Sarkisyan’ın Büro Şefi Vigen Sarkisyan, Devlet Komisyonuna bağlı olarak kurulmuş olan Türkiye’den yapılacak taleplerin hukuki dayanaklarını saptamakla görevli Komisyonun çalışmalarına devam ettiğini, aynı zamanda Anayasa Mahkemesi Başkanı olan bu Komisyon Başkanı Gagik Harutyunyan’ın Devlet Komisyonuna bir rapor vereceğini söylemiş, ancak bu raporun içeriği açıklanmamıştır.

Bu arada Türkiye’de Ermeni görüş ve iddiaları lehinde tutum alan az sayıdaki kişilere bel bağlandığı da görülmektedir. Vigen Sarkisyan Türkiye’de Ermeni soykırımından haberdar olanların sayısının arttığını, birçok Türk aydınının kendi tarihlerini gözden geçirmenin de ötesinde adımlar atmaya hazır olduklarını ifade etmiştir. Bu arada Erivan’daki soykırım anıtını ziyaret eden Türk Heyetlerinin sayısının arttığı da belirtilmiştir.¹⁸

II- TÜRKİYE VE 100.YIL

Ermenistan’da “100. Yıl” için yapılan tören ve diğer etkinliklerde Türkiye’ye karşı söylem ve eleştirilere Türk devlet adamlarının vermiş olduğu cevaplara geçen sayımızda ayrıntılı bir şekilde değinmiştik.¹⁹ Bu sayımızda bazı Türklerin VE Türkiye’ye gelen başta Ermeniler olmak üzere bazı yabancıların “100. Yıl” münasebetiyle Ermeni görüşleri lehindeki etkinliklerinden bahsedeceğiz.

1. “100. Yıl İçin Ermeni Yanlılarının Etkinlikleri

Türkiye’de Ermeni görüşleri lehinde söylem ve etkinlikler yaklaşık on yıl önce başlamış ve her yıl biraz artış göstermiştir. Bunları dergimizde yansıtmaya özen

17 Marianna Mkrtchyan, “Vigen Sargsyan: Turkey will recognize Armenian Genocide when civil society is formed in that country” *Arminfo*, 25 Eylül 2015.

<http://www.arminfo.am/index.cfm?objectid=4F5785C0-6369-11E5-BC5B0EB7C0D21663>

18 Aynı kaynak

19 *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 51, ss 58-91

gösterdik.²⁰ Bu yıl 1915 olaylarının 100. yılı olduğundan, dünyanın hemen her yerinde olduğu gibi, Türkiye’de olanaklar ölçüsünde görkemli anma tören ve etkinliklerinin yapılması ve bunlara yabancı ülkelerden çok sayıda Ermeni ve taraftarlarının katılması bekleniyor ve teşvik ediliyordu.

Gerçekten de, gözleyebildiğimiz kadarıyla, bu yıl söz konusu anma törenleri için yurtdışından gelenlerin sayısı, geçen yıllara göre daha fazladır. Ancak bunları rakam olarak ifade etmek zordur. Bir kaynağa göre, İstanbul’da İstiklâl Caddesinin girişindeki Fransız Konsolosluğunun önünde yapılan toplantıya, Türk ve yabancı karışık olarak, 3.000 kişi katılmıştır.²¹ Bir yabancı kaynak ise bu rakamın 5.000 ilâ 10.000 arasında olabileceği ifade etmektedir.²² 3.000 civarında bir rakamın daha gerçekçi olduğu görülmektedir. Katılanların sayısı daha fazla olmakla beraber, “100. Yıl” anma programlarında, esas itibariyle, geçen yıllara göre fazla bir değişiklik yoktur.

Bu etkinliklerini bazı yabancı bazı kuruluşlarla işbirliği yaparak düzenleyenler arasında yıllardan beri iki Türk kuruluşu ön plana çıkmaktadır: Dur-De Platformu ve İnsan Hakları Derneği.

Dur-DE Platformunun programı ana hatlarıyla, 2011 yılında askerliğini yaparken öldürülen ve ikinci bir Hrant Dink durumuna getirilmek istediği görülen Sevan Balıkcı’nın mezarının ziyaret edilmesi, ayrıca Şişli Ermeni Mezarlığında “Ermeni Soykırımı Kurbanlarının” anılması ve akşam da (19,15) Taksim Meydanında (Fransız Konsolosluğunun önünde) sessiz bir oturma eylemi gerçekleştirilmesi olarak özetlenebilir.²³

İnsan Hakları Derneğinin İstanbul Programı ise 24 Nisan 1915 tarihinde Ermeni ileri gelenlerinin toplandığı yer olan ve halen Türk ve İslam Eserleri Müzesi olarak kullanılan Sultanahmet’teki bina’nın önünden Eminönü’ne kadar yürüyüş, deniz yoluyla Haydarpaşa geçiş ve burada Garın merdivenleri önünde gösteri yapılmasıdır. Yaklaşık 200 katılım olduğu anlaşılan bu etkinlik boyunca kişiler ellerine “Soykırımın 100. Yılına Tanı, Af Dile, Tazmin Et” yazılı pankartlar taşımışlardır.²⁴

20 2014 yılı etkinlikleri için Bkz. *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 47, ss.48-5; 2013 yılı etkinlikleri için Bkz. *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 44, ss 45-50; 2012 yılı etkinlikleri için Bkz. *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 41, ss 68-71

21 “Taksim’de 1915 Anması” *DHA*, 24 Nisan 2015.

22 “Centenaire du Génocide arménien : Des Manifestants “Du Monde” Entier” à İstanbul” *Libération*, 25.04.2015.

23 “24 Nisan 2015, Ermeni Soykırımı’nı Anma Programı açıklandı” *Durde*, <http://www.durde.org/2015/04/24-nisan-2015-ermeni-soykirimini-anma-programi-aciklandi/#more-1122>

24 “Soykırım Yürüyüşü’nden Görüntüler” *Hye-Tert*, 25 Nisan 2015.

Ana etkinlikleri gerçekleştiren bu iki kuruluşun başka, onlarla beraber veya yalnız hareket eden başka kuruluşlar da bulunmaktadır. Türk ve yabancı olarak bunların başlıcalarını şu şekilde saymak mümkündür: EGAM (Avrupa Irkçılık Karşıtı Hareketi), AGBU (Ermeni Hayırseverler Genel Birliği), Gülbenkyan Vakfı, Gomidas Enstitüsü, Nor Zartonk, Zan Vakfı, Turabdin Platformu, Collectif VAN (Fransız İnternet Sitesi), Anadolu Kültür ve Araştırma Derneği, Ermeni Kültür ve Dayanışma Derneği, İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı, Tarih Vakfı, Hrant Dink Vakfı, Soykırım Karşıtları Derneği, Devrimci Sosyalist İşçi Partisi, Dilek Ağacı, Ermeni Soykırımını Anma Platformu, Irkçılık ve Ayırmacılığa Karşı Komite, İzmir Süryaniler Platformu v.s.

Yabancı ülkelerden etkinliklere katılan Ermeni kuruluşlarının siyasi eğilimi milliyetçilik, hatta aşırı milliyetçiliktir. Türk kuruluşları ise siyasi yönden liberalizm ile karışmış aşırı sol düşünceye sahiptir. Bu birbirinden tamamen farklı siyasi eğilimleri bir araya getiren unsur ise Türk ve Türkiye karşıtlığı olsa gerektir.

Yabancı ülkelerden etkinliklere katılan Ermeni kuruluşlarının siyasi eğilimi milliyetçilik, hatta aşırı milliyetçiliktir. Türk kuruluşları ise siyasi yönden liberalizm ile karışmış aşırı sol düşünceye sahiptir. Bu birbirinden tamamen farklı siyasi eğilimleri bir araya getiren unsur ise Türk ve Türkiye karşıtlığı olsa gerektir.

İstanbul'da yapılan törenlerde yapılan konuşmalarda dikkati çeken hususlar şunlardır:

İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi Başkanı Eren Keskin törenlerden önce yaptığı bir basın toplantısında Türk Devleti ve resmi ideoloji le

beslenen Türk toplumunun çoğunluğu soykırımı kabul etmedikçe, Ermenilerin telâfi edilmez kayıpları tazmin olunmadıkça soykırım kurbanları için adalet arayışlarını sürdüreceklerini söylemiştir.²⁵

Taksim'deki törende Ermeni Soykırımını Anma Platformu adına bir basın açıklaması yapan Nurcan Kaya 24 Nisan'ın Devletin sistemli soykırım girişiminin başlangıcı olduğunu ve bunun sonunda Ermenilerin tasfiye edildiğini söylemiştir. Ardından "Bizler özür diledik, özür diliyoruz. Şimdi sıra Devlette. Karşılıklı acılardan söz eden taziyeler değil (R.T. Erdoğan'ın 23 Nisan 2014 tarihli taziye mesajını kastediyor), özür bekliyoruz. Özür dileyin, 100. Yıl yüzleşmek için bir fırsattır" demiştir.²⁶

Haydarpaşa Garı merdivenlerinde yapılan açıklamada ise bu anmanın ahlaki bir içeriği bulunduğu, somut talebin ise soykırımın tanınması, af dilenmesi, tazmin

25 "Génocide de 1915.: Programme des Commémorations en Turquie". *Collectif Van*, 14 Nisan 2015.

26 "Taksim'de 1915 Anması" *DHA*, 24 Nisan 2015.

ve telafi edilmesi olduğu belirtilmiş ve bunların yerine getirilmesi için Türkiye Cumhuriyeti Devletine seslenildiği ifade olunmuştur. Aynı açıklamada “ Yok edilen bir dünyayı geri getirmek mümkün değil, ancak suçun kabulü ve adaletin tesisi, yaşayan ailelerin duyduğu haklı öfke, acı ve özlemi bir nebze hafifletecektir” denmiştir.²⁷

Bir Fransız haberine göre başta İnsan Hakları Derneği olmak üzere, Irkçılığa ve Ayırmıcılığa Karşı Komite, İzmir Süryaniler Platformu, Nor Zartonk, Zan Vakfı v.s. kuruluşlar bir bildiri yayımlayarak Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın dünya liderlerini 24 Nisan’da Çanakkale törenlerine katılmaları için yaptığı daveti reddederek, Çanakkale yerine Erivan’daki törenlere gitmelerini istemişlerdir.²⁸

“100.Yıl” için çoğu İstanbul’da olmak üzere bazı konserler verilmiştir. Kanımızca bunlar arasında en önemli olanı Ermeni bestekar Tigran Mansuryan’ın 43. İstanbul Müzik Festivali’nin de Ermeni soykırımı iddialarına yer veren bir eserinin çalınmasıdır.²⁹

“100. Yıl” münasebetiyle Ermeni görüşlerini destekleyen bir başka olay Türkiye’de üç gazetenin 24 Nisan tarihli manşetlerinin Ermenice çıkmış olmasıdır. Bu çerçevede Cumhuriyet “Bir Daha Asla”, Özgür Gündem “Gör, Duy, Yüzleş”, Azadiya Welat “Yüzyıllık Yara” manşetlerini kullanmışlardır. Bu davranış Özgür Gündem ve Azadiya Welat için olağan olarak kabul edilebilirse de, Milli Mücadele ve Atatürk devrimlerinin simgesi olarak görülen Cumhuriyet’in manşeti çok yadırganmıştır.³⁰ Diğer yandan Cumhuriyet’e bu nedenle, 15 Kasım 2015 tarihinde “Sınır Tanımayan Gazeteciler Ödülü” verilmiştir.³¹

“100.Yıl” için Türkiye’de Ermeni tezlerini savunan bazı konferanslar düzenlenmiştir. Bunların başlıcaları aşağıda gösterilmiştir.

- Anadolu İncelemeleri Fransız Enstitüsü tarafından 6 Mart 2015 tarihinde düzenlenen ve Türk Toplumunu ve Ermeni sorunu konusundaki toplantı.³²

27 “Soykırım Yürüyüşünden Görüntüler” *Hye-Tert*, 24 Nisan 2015.

28 “Appel des ONG turques aux leadeurs mondiaux: Boycotez Gallipoli Allez à Erevan” *Collectif VAN*, 5 Mart 2015.

29 “Festival’de 1915 Anılacak” *Özgür Gündem*, 6 Şubat 2015.

30 “Cumhuriyet, Özgür Gündem ve Azadiya Welet Ermenice çıktı.” *AGOS*, 24 Nisan 2015.

31 “Le Quotidien Cumhuriyet Distingué par sa Couverture de la Question Kurde et du Génocide Arménien” *Armenews*, 19 Kasım 2015.

32 “La Société Civile turque, moteur de la réconciliation avec l’Arménie” *Le Monde*, 16 Mart 2015.

- Hrant Dink Vakfı tarafından 15 Mart 2015 tarihinde düzenlenen “Ermeni Soykırımında Vicdan ve Sorumluluk: Kurtulanlara Dair Yeni Araştırmalar” konferansı.³³
- Devrimci Sosyalist İşçi Partisince 8 Nisan 2015 tarihinde Marksizm Günleri etkinlikleri içinde düzenlenen “1915 ile Yüzleşmek” toplantısı.³⁴
- Devrimci Sosyalist İşçi Partisi tarafından 23 Nisan 2015 tarihinde düzenlenen “100. Yıllık İnkârın Sonu: Soykırım Tanınsın, Devlet Özür Dilesin” konferansı.³⁵
- Bilgi Üniversitesi, Tarih Vakfı ve Kaliforniya Los Angeles Üniversitesince 26 Nisan 2015’te düzenlenen “Ermeni Soykırımı: Kavramlar ve Karşılaştırmalı Perspektifler” başlıklı konferans.³⁶
- Hrant Dink Vakfı, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi ve Sabancı Üniversitesi tarafından 21-22 Kasım 2015 tarihlerinde düzenlenen gayrimüslimlerin servetine ilişkin konferans.³⁷

Bu tür toplantılar bir Ermeni soykırımı olduğu, bundan Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyetinin sorumlu bulunduğu, bu soykırımın sonuçlarını ortadan kaldırmak için Ermenilere tazminat ödenmesi ve hatta toprak verilmesi gibi bilinen ve ancak gerçeklerden ve bilimsellikten çok uzak olan görüşler üzerine bina edildiği için, sonuç olarak propaganda yapmanın ötesine geçememektedir. Kamuoyu üzerinde bıraktıkları kanı da bu yöndedir.

Bu arada Tehcirin 100. Yılı münasebetiyle Türkiye’de bir çok üniversitede sempozyum ve diğer toplantılar düzenlenmiş olup bunların tamamen bilimsel olduğunu, bazılarında Ermeni görüşlerini benimseyen kişilerin de davet edildiklerini ve görüşlerini açıkça dile getirdiklerini belirtmemizde fayda vardır. Bu toplantılar hakkında, kitapları yayımlandığında daha fazla bilgi vermek mümkün olacaktır.

Bu çerçevede TESEV, TOBB Üniversitesi ve ORSAM’ın işbirliğiyle 6 Mart 2015 tarihinde Ankara’da düzenlenmiş bir yuvarlak masa toplantısına davet

33 “Ermeni Soykırımında Vicdan ve Sorumluluk Tartışılıyor” *Bianet.org*, 17 Mart 2015.

34 “Marksizm 2015 Başlıyor” *Marksizm.biz*, <http://www.marksizm.biz/> 9 Nisan 2015.

35 “23 Nisan’da konferans - “100 yıllık inkârın sonu: Soykırım tanınsın, devlet özür dilesin”” <https://www.facebook.com/events/624848160948723/> 23 Nisan 2015.

36 “Conference on Armenian Genocide to be Held in İstanbul” *Asbarez*, 17 Mart 2015.

37 “2015 Academic Conference in Turkey will Examine Civilisation Destroyed” *The California Courier Online*, 26 Şubat 2015.

edilen Ermeni konuşmacılar (G. Libaridian, A. Kotchikian, E. Martirosyan) serbestçe görüşlerini ifade etmek olanağını bulmuşlardır. Buna karşın bu görüşlere cevap oluşturacak konuşmaların yapılamaması şüphesiz bir eksiklik olmuştur.³⁸

Bu toplantı, Ermenistan’da ve Ermenilerin etkin olduğu ABD, Fransa, Lübnan ve diğer bazı ülkelerde Türk konuşmacıların Ermeni sorunu üzerinde rahatsız edilmeden ve bazen de tehdit almadan fikirlerini ifade edebilme olanağına çok az sahip olduklarını da hatırlatmıştır.

“100.Yıl”ın Türkiye’de anılmasının etkinlikler arasında İstanbul’da Tophane’deki Depo sergi alanında, 2015 yılının Şubat ve Aralık aylarında, 1915 olaylarını ve soykırım iddialarını konu olarak alan on adet sergi açılmış olduğuna da temas etmek gerekmektedir.³⁹

“100. Yıl”ın Türkiye’de 28 ilinde anılacağına dair bazı haberlere⁴⁰ karşın İstanbul ve Diyarbakır dışında kayda değer etkinliklere rastlanmamış, Ankara, İzmir, Gaziantep, Van, Kars ve Bodrum’da küçük denebilecek bazı etkinlikler olduğuna dair büyük tirajlı gazetelerde haberler görülmüştür. Bölgesel ve yerel basını takip etmek pek mümkün olmamışsa da 28 ilde etkinlik yapıldığı iddiası pek gerçekçi görülmemektedir.

Diyarbakır’daki etkinliklerin bu kentin Belediyesinin himayesi ve işbirliği ile gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

24 Nisan’da Diyarbakır’daki Surp Sarkis kilisesinde yapılan bir törene DYP Eş Başkanı Selahattin Demirtaş, Belediye Başkanı Gülten Kışınak, Baro Başkanı Tahir Elçi, İnsan Hakları Derneğinden Raci Bilici ve Londra’daki Gomitas Enstitüsü Direktörü Ara Sarafyan katılmışlardır.⁴¹

Daha önce 1915 olayları için “Tereddütsüz kabul ediyorum, bu bir soykırımdır” diyen Demirtaş bu konuşmasında soykırım sözcüğünü kullanmamış ve bu

Daha önce 1915 olayları için “Tereddütsüz kabul ediyorum, bu bir soykırımdır” diyen Demirtaş bu konuşmasında soykırım sözcüğünü kullanmamış ve bu olaylar için “Tahkikat Komisyonu” kurulmasını istemiştir. Demirtaş’ın bu tutumu HDP’nin Seçim Bildirisinde Ermenistan için yer alan ifadelere uygundur.

38 Aslan Yavuz Şir, “Bir Yuvarlak Masa Toplantısı Üzerine” *AVİM Bülteni*, 9 Mart 2015.

39 “Depo’da Yıl Boyunca 1915’e Yolculuk” *AGOS*, 20 Ocak 2015.

40 “Le génocide des Arméniens commémoré dans 28 villes en Turquie en 2015” *Armenews*, 3 Ocak 2015.

41 “Armenian Genocide commemorated in Diyarbakır” *Armenian Weekly*, 1 Mayıs 2015.

olaylar için “Tahkikat Komisyonu” kurulmasını istemiştir.⁴² Demirtaş’ın bu tutumu HDP’nin Seçim Bildirisinde Ermenistan için yer alan ifadelere uygundur.⁴³ Buna karşın Tahir Elçi Türkiye ve dünyanın Ermeni soykırımını tanımasını istemiştir. Raci Bilici ise Türk Devletinin soykırım için af dilemesi ve tazminat ödemesi gerektiğini ileri sürmüştür.⁴⁴

Merkezi Londra’da olan ve Ermeni sorunu konusunda birçok kitap yayınlamış bulunan Gomidas Enstitüsü Direktörü Ara Sarafyan son yıllarda başta Diyarbakır olmak üzere Doğu Anadolu’yu sıkça ziyaret etmekte ve Ermenilere ait toplu mezarlar bulmaya çalışmaktadır. Bu kez Doğu Anadolu’nun, soykırım iddiaları başta olmak üzere geçmişte Ermenilerle olan çok yakın ilişkisini ortaya koymak için, bedeli mukabilinde, turlar düzenlemeye başlamıştır. Bu yılki turun 18-24 Nisan tarihleri arasında yapılacağı ve Bitlis, Mukti, Sasun, Van, Muş, Diyarbakır ve Batman’ı kapsayacağına dair ilanlar vermiştir.⁴⁵

Sonuç olarak bu yıl “100. Yıl”ın anılmasına katılanların sayısı geçmiş yıllarda 24 Nisan’ı anmak için yapılan tören ve etkinliklere katılanlardan daha fazla olmuş ancak bunların kamuoyuna yansımaları sınırlı kalmıştır. Bu durumun şu nedenlerden ileri geldiği düşünülmektedir.

Önce yapılan tören ve etkinlikler geçen yıllardakinin aynıdır. Ayrıca yapılan konuşmaların içeriği de aynıdır. Bu ilgiyi azaltıcı bir etki yapmaktadır.

Çanakkale savaşları için yapılan görkemli törenler aynı gün düzenlenen “100. Yıl” etkinliklerini geri plana itmiştir.

24 Nisan için Türkiye’de yapılan tören ve etkinlikler solcu/liberal olarak tanımlanabilecek çevrelerce düzenlendiğinden bu siyasi akımın ise Türkiye’de az destekleyicisi bulunduğundan söz konusu tören ve etkinliklere gösterilen ilgi ve verilen destek te buna göre az olmuştur ve gelecekte de artması beklenmemektedir.

DHP ve PKK yanlısı Kürtlerin Ermeni iddialarını benimsemesiyle bu iddialara destek verenlerin sayısı artmışsa da, DHP/ PKK çizgisinde olanların azami %10 olması ve yine de bu çizgi ile Türkiye’nin geri kalan kısmı arasında siyasi alanda aşılabilir farklar bulunması Ermeni soykırım iddia ve taleplerinin geniş kitlelere yayılmasını engelleyen diğer bir faktördür. AYRICA HDP’nin seçim

42 “Demirtaş soykırım konusunda geri adım attı” *Haberler.com*. 3 Mayıs 2015.

43 *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 51, ss 95-96,

44 “Armenian Genocide commemorated in Diyarbakır” *Armenian Weekly*, 1 Mayıs 2015.

45 “Gomidas Enstitüsü ile Bitlis, Mutki ve Diyarbakır” <http://www.gomidas.org/projects-and-studies/show/17>, Mart 25, 2015.

bildirgesinde soykırım sözcüğü kullanılmayarak 1915 olayları için Hakikat Komisyonları kurulması istenmesi Türkiye Kürtlerinin Ermeni tezlerine veriyor gibi gösterdikleri desteğe fazla güvenilmemesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

2. “100. Yıl” Etkinliklerine Türkiye’de Tepkiler

Ermeniler ve yandaşlarının Türkiye’deki etkinlik ve eylemleri herhangi bir kanuni engel ile karşılaşmadan gerçekleşirken bunlara ve genelde “24 Nisan”ın anılmasına karşı olan bazı bildirimler yayınlandığı ve gösteriler düzenlendiği görülmüştür. Kanımızca bunların en önemlileri şunlardır.

24 Nisan günü hayli kalabalık bir grup Vatan Partisi, TGB, Talat Paşa Komitesi, Cumhuriyet Kadınları Derneği ve Azerbaycan Türkleri öncülüğünde Galatasaray Lisesi önünden Taksim Meydanına “Soykırım Yalanı Emperyalist Planı” sloganı ile yürümüştür. Fransız Başkonsolosluğu önünde bir konuşma yapan Doğu Perinçek 1915 yılında yaşanan acıların bu milletin acısı olduğunu, bu acıyı bu topraklara saldıranların anlayamayacağını belirtmiş ve Başkan Obama’ya hitaben de “1915 olaylarına ilişkin söyleminiz aynı 1915 yılındaki gibi bugün de bir savaş propagandasıdır” demiştir. Perinçek ayrıca Taksim Meydanındaki Anıta bir çelenk koymuştur.⁴⁶

Bunun dışında Milliyetçi Türkiye Partisi ve Turan Ocakları 24 Nisan günü sabah saatlerinde AGOS’un yeni binasının önüne siyah bir çelenk bırakmışlardır.⁴⁷

60 kadar tanınmış yazar, bilim adamı ve politikacının imzasını yayınladığı bir bildirin metni aşağıdadır:⁴⁸

Kamuoyuna,

Ermeni soykırım iddialarının 100. yıl dönümü gerekçesiyle; birçok ülke parlamentosu tarafından Ermeni soykırımını tanıyan deklarasyonlar yapılmaktadır.

Tarihi gerçeklere ve hukuka aykırı bu siyasi kararlar, Türkiye Cumhuriyeti’ni haksız ithamlarla ve soykırım gibi ağır suçlamalarla karşı karşıya bırakmaktadır.

46 “Perinçek Taksim’e Çıktı” *Aydınlık*, 25 Nisan 2015;

47 *AGOS*, ‘4 Nisan 2015

48 “Aydınlardan Soykırıma Karşı Bildiri” *Odatv*; <http://odatv.com/aydinlardan-soykirim-karsi-bildiri-2904151200.html>

Bulduğumuz coğrafya üzerinde, bugün yaşananlara, taraflara, siyasi aktörlere, dış müdahalelere ve içeriye ihale edilen rollere baktığımızda, ulus olarak yüzleşmemiz gereken “yegâne” gerçek, 100 yıl önce oynanan oyunların benzeri ile karşı karşıya olduğumuzdur.

BM Soykırım Sözleşmesi’ne göre bir olayın soykırım olup olmadığına bu işle görevlendirilmiş milli mahkemeler veya uluslararası ceza mahkemeleri karar verebilmektedir. 1915’te yaşanan olayları soykırım olarak niteleyen herhangi bir mahkeme kararı bulunmamasına ve AIHM’in 1915 olaylarının soykırım olarak nitelendirilemeyeceğini kararını almış olmasına rağmen, bu ülkelerin “hukuku tanımayarak” aldığı kararlar, tamamen siyasi niteliktedir.

Hukuki olarak birçok haklı gerekçeye ve karara rağmen, soykırım dayatmalarının siyasi olarak karşımıza çıkartılması, bu topraklardaki bitmeyen 100 yıllık emperyalist hırsların sonucudur. Bin yıllık geçmişe sahip iki kadim halkın, emperyalist ülkelerin çıkarları uğruna birbirine düşman edilmesi, birbirine kırdırılması bu topraklara yapılmış en büyük kötülüktür.

Çanakkale ve Lozan ile hesaplaşmakta kararlı emperyalist devletlerin, gerçeklikleri çarpıtarak, bilim dışı iftiralar ile Türk milletini soykırım yapmak ile suçlayan her türlü anlayışını reddediyoruz.

Bizler için 1915’te yaşanan olaylar ve Ermenistan devleti ile ilgili tüm hukuki süreçler; 16 Mart 1921 Moskova, 13 Ekim 1921 Kars ve 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşmaları ile tamamen kapanmıştır.

Sevr’i yeniden önümüze getirmek için beyhude çabalar içerisine girenler; tam bağımsızlık inancı ve Kuvayı Milliye ruhu ile sürdürdüğümüz haklı mücadele sonunda bir kez daha kaybetmeye mahkum olacaklardır.⁴⁹

400 kadar tanınmış kişinin imzasını taşıyan diğer bir bildirinin kısaltılmış metni⁵⁰ şöyledir:

Sözde Ermeni soykırımının 100. Yıldönümü vesilesiyle Ermenistan’ın Türkiye’yi hedef alan ve Türk milletini aşağılayıcı söylemlerini

49 “Aydınlardan Soykırıma Karşı Bildiri” *Odatv*; <http://odatv.com/aydinlardan-soykirima-karsi-bildiri-2904151200.html>

50 “Biz aşağıda imzası olanlar; “SÖZDE ERMENİ SOYKIRIMI” İDDİALARINI REDDEDİYORUZ..” *İlkkurşun*, 7 Mayıs 2015 <http://www.ilk-kursun.com/haber/226829/biz-asagida-imzasi-olanlar-sozde-ermeni-soykirimi-iddialarini-reddediyoruz-turk-siyaset-adamlarini-bu-konuda-daha-kararli-bir-tutum-izlemeve-davet-ediyor-yabanci-devlet-adamlarini-ve-pa/>

yoğunlaştırdığı görülmektedir. Papa'nın ve bazı yabancı devlet adamlarının bu konuda sözleri ve tavırları da Ermenistan'ı bu saldırgan politikasında yüreklendirmektedir.

...

Birinci Dünya Savaşındaki Emperyalist ülkelerin propaganda belgelerinin etkisi altında kalan bazı yabancıların o tarihlerde Türklere yapılan zulmü görmezlikten gelerek Türkleri hedef tahtası haline getirmeye çalışmalarını şiddetle reddediyoruz.

Türkleri soykırım yapmakla suçlayanlar uluslararası hukuku da açık biçimde ihlal etmektedirler. Birleşmiş Milletlerin 9 Aralık 1948 tarihli Soykırımla Mücadele Sözleşmesi hangi olayın soykırım olarak tanımlanabileceği yetkisini sadece o olayın cereyan ettiği ülkenin ilgili mahkemesine veya yetkili kılınmış bir uluslararası mahkemeye vermektedir. Bugün Ermenistan'ın beklentileri doğrultusunda Türklerin soykırım yaptığını iddia eden parlamentolar, uluslararası kuruluşlar ve siyasetçiler sözleşmenin bu hükmünü yok sayarak kendilerini mahkeme yerine koymak gafletine düşmektedirler.

Bunlar, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Perinçek davasında soykırım iddiasının tartışmalı bir konu olduğu hükmüne vardığını da unutturmak ve Amerika'daki 69 ünlü tarihçinin 1985 tarihinde yaptıkları açıklamada Ermenilerin soykırım iddialarını kabul etmediklerini de gözden kaçırmak istemektedirler.

Türkiye karşıtı propagandaların etkisi altına girenler; Ermenilerin Birinci Dünya Savaşı yıllarında yüz binlerce masum Türkü öldürdüğünü görmezlikten gelmekte, gene Ermenilerin 26 Şubat 1992 tarihinde gerçekleştirdikleri Hocalı Katliamında '106'sı kadın, 83'ü çocuk' 613 Azeri soydaşımızı katlettiklerini unutturmaya çalışmakta, Ermenistan'ın Yukarı Karabağ ve civarında yaşayan yaklaşık bir milyon Azeriyi evlerinden kopararak göçe zorladıklarını, Azeri topraklarının % 20'sini işgal ettiğini göz ardı etmektedirler.

40'tan fazla Türk Büyükelçisi ve diplomatını katleden Ermeni ASALA terör örgütü anısına Erivan'da Yerablur Askeri Mezarlığında anıt dikerek bu terör örgütüne açıkça sahip çıkan Ermenistan, "hesap sorması değil, hesap vermesi" gereken bir ülkedir.

Tarihten bugününün siyasi hesapları için malzeme çıkartmaya çalışmak

yanlıştır. Yapılması gereken tarihi tarihçiler bırakmaktır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin ortak tarih komisyonu kurulması önerisini kabul etmeyen Ermenistan, bu çözümlü de engellemiş bulunmaktadır.

Biz aşağıda imzası olanlar; Ermenistan'ın izlediği bu sorumsuz politikaları şiddetle kınıyor, Türk siyaset adamlarını bu konuda daha kararlı bir tutum izlemeye davet ediyor, yabancı devlet adamlarını ve parlamentoları da Türk milletini incitecek gerçek dışı suçlamalardan vazgeçmeye çağırıyoruz.

Diğer yandan Ankara'da Emekli Büyükelçiler ve emekli diğer Dışişleri mensupları ve Şehit Aileleri 25 Nisan 2015 tarihinde Ulus'taki Atatürk Anıtından Sıhhiye'deki Atatürk anıtına bir yürüyüş düzenlemişlerdir.⁵¹

Burada bir konuşma yapan emekli Büyükelçi Tuğay Uluçevik, hiçbir ülkenin bu kadar kısa bir sürede bu kadar kurban vermediğini hatırlatarak, “Soykırım iftiralarını atanların tek ve gerçek emellerini biliyoruz. Bu sapık emel, Türk Milleti'nde aşâğılık duygusu yaratıp, soykırımı kabul ettirmek, ardından tazminat ve toprak almaktır. Buna siyasi ve hukuki zemin yaratmak istiyorlar” demiştir.

Bir asır önce Türk'ün vatanını parça parça bölme planı yapan devletlerin hayallerinin Atatürk'ün önderliğinde suya düşürüldüğünü hatırlatan Uluçevik, şimdi o devletlerin veya bunların bir kısmının Ermenistan'ı maşa olarak kullandığını, Ermenistan'ın ise bunun farkına varmakta aciz kaldığını vurgulamış ve “soykırım” iftiralarına sahip çıkan ve bunu destekleyen ülkeleri de şöyle eleştirmiştir: “Tarihi tahrif etmeye veya yeniden yazmaya kalkarsanız, tarihe karşı ayıp işlemiş olursunuz. Türkler tarihin hiçbir döneminde soykırım yapmamıştır. İftiraların arkasında Kızılderilileri, Aborjinleri, Tatarları öldürenlerin olması düşündürücüdür. İşlemiş oldukları bu cürümlerde kendilerine ortak mı arıyorlar? Türk ulusunda ırkçı zihniyet hiçbir zaman yaşam alanı bulmamıştır. Avrupa öyle mi? Oy uğruna yapılan açıklamalar, aslında Ermeni iddiaları ve ithamlarının kanıttan ve temelden yoksun olduğunu ortaya koymaktadır. Kanıt olsa çoktan uluslararası mahkemelere getirirlerdi. Olmadığı için konuyu, yıllık ilişkilerinin durumuna göre Türkiye'ye karşı Demokles'in kılıcı olarak kullanıyorlar.”

Uluçevik sözlerini, “Şehitlerimizi unutmadık, unutmayacağız. Çünkü Türk Milleti şehitler ölmez vatan bölünmez diye bağırın bir millettir” diye tamamlamış ardından, 36 şehidimizin ismi tek tek okunarak yürüyüşe katılanlar, “aramızda” karşılığını vermişlerdir.

51 “Şehit Edilen Türk Diplomatları, Aile Mensupları Ve Devlet Görevlileri Anıldı” *AVİM Bülteni*, 27 Nisan 2015.

III- SOYKIRIM İDDİALARINDA GELİŞMELER

1. Bazı Parlamento Kararlarını Hafifletme Çabaları

Tehcirin 100. yılı münasebetiyle soykırım iddialarını benimseyen parlamento sayısının önemli ölçüde artacağı bunun da Türkiye üzerinde bir baskı oluşturacağı Ermenistan Hükümeti ve Diaspora tarafından ümit edilen bir gelişmeydi. Bunu sağlamak üzere Diaspora yerleşik olduğu ülkeler parlamentolarından önceden taleplerde bulunduğu, Ermenistan Hükümetinin ise, mümkün olduğu kadar sessiz bir şekilde, bazı ülkelere temsilciler göndererek bu talepleri desteklediği anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak 2015 yılında Ermeni soykırım iddialarını ilk kez beş ülke tanımıştır. Bunlar Avusturya, Bulgaristan, Lüksemburg, Brezilya ve Paraguay'dır.

Gerek Diaspora gerek Ermenistan Hükümetinin talep ve girişimlerinin söz konusu kararların kabulünde ne derecede rol oynadığı belli değildir. Buna karşılık Avrupa Parlamentosunun 15 Nisan 2015 tarihli Ermeni soykırımının 100. yılına ilişkin kararının⁵² Avrupa Birliği üyesi Avusturya, Lüksemburg ve Bulgaristan Parlamentolarının kararının başlıca nedeni olduğu, Papa Francesco'nun 12 Nisan 2015 tarihinde San Pietro katedralindeki ayinde yaptığı konuşmanın⁵³ da Brezilya ve Paraguay Parlamentolarını etkilediğini söylemek mümkündür.

2015 yılında sadece beş ülkenin soykırım iddialarını tanımış olması Ermenilerin beklentilerinin çok altındadır. Ayrıca bu beş ülke Türkiye üzerinde baskı yapabilecek niteliklere sahip değildir. Zira dördü “küçük” ülke statüsündedir. Brezilya'nın ise baskı yapmak gibi bir niyeti ve esasen böyle bir imkânı da yoktur. Diğer yandan Bulgaristan büyük komşusu Türkiye ile iyi geçinmeye gayret eden bir ülkedir; nitekim Bulgar Parlamentosu kararı fiilen soykırımını tanımakla beraber “soykırım” sözcüğünü içermemektedir.⁵⁴

Avusturya ve Lüksemburg ise, özellikle ülkelerinde önemli sayılabilecek Türk asıllı veya Türk vatandaşı kişiler yaşadığından ve bazı ekonomik çıkarları da bulunduğundan Türkiye ile iyi ilişkiler içinde olmayı arzu eden ülkelerdir. Türkiye'nin soykırım tanımalarına büyük tepki göstermesi ve büyükelçilerini geri çekmesi Avusturya ve Lüksemburg hükümetlerini parlamentolarının aldığı kararı hafifletecek formüller aramaya sevk etmiştir. Parlamentoların aldıkları

52 *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 51, ss.120-130

53 *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 51, ss. 97-115

54 *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 51, ss. 164-165

kararlardan kısa süre sonra vazgeçmeleri mümkün olmadığından başka formüller aranmış ve dış politikayı parlamentoların değil hükümetlerin yürüttüğü noktasından hareketle, Bakanların açıklayıcı beyanlar yapması suretiyle, bu kararlara nispi bir değişiklik getirilmesine çalışılmıştır. Bu çerçevede Eylül ayı içinde Lüksemburg ve Avusturya dışişleri bakanlarıyla görüşmeler yapılmıştır.

Dışişleri Bakanı Feridun Sinirlioğlu 4 ve 5 Eylül 2015 tarihinde Lüksemburg'u ziyaret etmiş ve görüşmeler sonunda meslektaşı Jean Asselborn ile bir basın toplantısı yapmıştır. Asselborn soykırım iddiaları konusunda Lüksemburg Parlamentosunda yapılan görüşmelerde tüm siyasi partilerin Türkiye ile iyi ilişkiler içinde olunmasına verdikleri önemi teyit ettiklerini belirtmiş ve ayrıca soykırım deyiminin uluslararası hukukta belli bir yasal tanımının olduğunu ve bu tür suçların yetkili mahkemede ele alınmasının gerektiğini ifade etmiştir. Böylelikle Lüksemburg Dışişleri Bakanı ülkesi parlamentosu ile hükümetinin soykırım iddiaları konusunda aynı görüşte olmadığını ifade etmeye çalışmıştır.

Avusturya Dışişleri Bakanı Sebastian Kurz, 11 Eylül'de Parlamentoda kendisine yöneltilen bazı sorulara verdiği cevapta ve ayrıca 18–19 Eylül 2015 tarihlerinde Ankara'ya ziyaretinde Dışişleri Bakanı Sinirlioğlu ile yaptığı basın toplantısında bu konuya değinmiştir. Kurz bir soruya cevaben ülkesinin parlamento kararı hakkında “Buradaki karar, Parlamento kararı değildi. Avusturya Parlamentosu'nda temsil edilen altı siyasi partinin bir görüşüydü, görüş açıklamasıydı. Bu siyasi partiler ve politikacılar görüşlerini açıklama yapma haklarına sahipler, ancak bu, Parlamentonun almış olduğu bir karar değildi. Mahkeme kararı niteliğini de taşııyordu. Avusturya Hükümetinin pozisyonu burada değişmedi, hukuki durum çok net. 1948 tarihli Birleşmiş Milletler Konvansiyonu çok net bir şekilde soykırım kararını açıklığa kavuşturmuştur ve bu soykırım kavramının geriye dönük olarak yürümediği de çok net. Tarihle yüzleşmek önemlidir. Mağdurların, bu çerçevedeki kurbanların da unutulmaması gerektiği de nettir, açıktır. Bu konuyu ele alıp görüş alışverişinde bulunduğumuz için mutluyuz, mutlu olduk. Avusturya Büyükelçisinin tekrar Avusturya'ya dönmesinden de mutluluk duyacağız. Ama bugün bu konuda da iyi bir görüşme yaptığımızı düşünüyorum”⁵⁵ sözleriyle Parlamentoda altı partinin aldığı kararla Avusturya hükümetinin bu konudaki tutumu arasında farklar olduğunu ortaya koymuştur.

Böylelikle soykırım konusunda iki tür parlamento kararı meydana gelmiştir. Birincisi Ermeni soykırımını açıkça, soykırım sözcüğünü de kullanarak ve Hükümetlerin karşı çıkmadığı ve “tam” olarak nitelendirilebilecek kararlar.

55 Turgut Kerem Tuncel, “1915 Olaylarının Soykırım Olarak Tanımlanmasına İlişkin Avusturya Ve Lüksemburg'un Geri Adımı” *AVİM, Bülteni*, 23 Ekim 2015.

İkincisi ise ya hükümetlerin karşı çıktığı ya da soykırım sözcüğünün bulunmadığı ve “özürlü” deyimini ile ifade edilebilecek kararlar.

Ermeni soykırımı iddialarını fiilen kabul etmekle beraber soykırım deyimini kullanmayan kararlara misal olarak, yukarıda değindiğimiz Bulgar Parlamentosu kararından başka Belçika Parlamentosunun 24 Temmuz 2015 sayılı kararı da gösterilebilir.⁵⁶ Ayrıca Alman Parlamentosunun 2005 yılı kararında da soykırım deyimini yoktur. Hükümetlerin mutabık olmadığı parlamento kararları için ise, Avusturya ve Lüksemburg’dan başka İsviçre (2004) ve İsveç (2010) kararları zikredilebilir. Sonuç olarak “özürlü” parlamento kararlarının sayısı yedi olup, tüm kararları dörtte birinden fazlasını oluşturmaktadır.

2. Paraguay Senatosu Kararı

Tehcirin 100. yılı münasebetiyle bazı parlamentoların soykırım iddiaları konusunda ilk kez aldıkları kararlar 24 Nisan’a yakın tarihlerde kabul edilmiştir. Bu nedenle Paraguay Senatosunun 29 Ekim 2015 tarihinde bu konuda aldığı karar bir sürpriz olmuştur. Belki bu gecikmenin nedeni kararın Türkiye milli gününe rastlatılmasının istenmesindedir.

Söz konusu karar çok kısadır: Paraguay Cumhuriyet Senatosu Türk-Osmanlı İmparatorluğu tarafından 1915–1923 döneminde gerçekleştirilen Ermeni halkının soykırımını tanıır, bu yılı insanlığa karşı olan bu suçun yüzüncü yılı olarak anar.⁵⁷

Türkiye ile Paraguay arasında gayet az ilişki olması ve hiçbir anlaşmazlık bulunmaması Kararın oybirliği ile kabulünün anlaşılmasını güçleştiren bir durumdur. Diğer yandan bu kararın alınmasında bu ülkedeki Ermenilerin neden olduğunda şüphe bulunmamaktadır. Karar Bayan Senatör Desiree Masi tarafından Senatoya sunulmuş ve savunulmuştur. Masi sadece tanınmanın yeterli olmadığını, ardından bir tür tazminat ödenmesinin de çok önem taşıdığını söylemiş ve bu kararın Paraguay Dışişleri Bakanlığı için bir tavsiye olacağını belirtmiştir. Paraguay Dışişlerinden bu konuda ne beklendiğini ise açıklamamıştır. Normal koşullarda Paraguay’a Türkiye’nin kırınglığı dışında bir şey kazandırmayacağı için Paraguay Dışişlerinin söz konusu karardan memnun olmadığını düşünmek mümkündür.

56 *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 51. ss.152-159

57 Mario Nalpanian: Paraguay Realizes That Armenian Nation Should Exercise Its Rights” <http://news.am/eng/news/293561.html>, 30 Ekim 2015.“

Latin Amerika’da çıkan bir Ermeni gazetesine göre⁵⁸ Paraguay’da da akredite Türkiye’nin Arjantin Büyükelçisi Taner Karakaş bu ülkeye giderek Senato Dışişleri Komitesi Başkanı Victor Bogado ile görüşmüş ve kabul edilen karar ile mutabık olunmadığını ve endişe duyduğunu söylemiştir. Gazeteye göre Türkiye’nin ikili ilişkileri askıya alması ve Paraguay ile ticareti boykot etmesi söz konudur. Senatör Bogado ise Büyükelçiye Senatonun tutumunu değiştirecek bir alternatif sunacağını bildirmiş ayrıca Senato’nu tutumunun hükümeti bağlamadığını da ifade etmiştir.

*BM 1948 Soykırım Suçunun
Önlenmesi ve
Cezalandırılması
Sözleşmesine göre bir olayın
soykırım olduğunun
saptanması için bu suçun
işlendiği ülkenin yetkili bir
mahkemesinin veya
uluslararası bir ceza
mahkemesinin karar vermesi
gerekmektedir. Bu nedenle
parlamentoların aldıkları
kararlar herhangi bir
hukuki bir sonuç
doğurmamaktadır. Ancak
bunlar, Türkiye aleyhinde
beyanlar olmak bakımından
siyasi bir önem taşımaktadır.*

3. Parlamentoları Soykırım İddialarını Kabul Etmiş Ülkelerin Listesi

Aşağıdaki listede Ermeni soykırım iddialarını tanıyan parlamentoların mensup olduğu ülkelerin adları ve bu konudaki kararları aldıkları yıllar gösterilmektedir. Bazı ülkeler birden fazla karar almışlardır. Kararlar, 1915’in ellinci yılı olan 1965 yılında başlamakta, izleyen 35 yılda nispeten az sayıda karar görülmektedir. Toplam 26 karardan 17’si 2000’li yıllarda kabul edilmiştir. Bunun Türkiye’nin AB üyeliği ile ilgili olduğu ayrıca bu dönemde Latin Amerika’da kararların arttığı görülmektedir.

Bu vesileyle BM 1948 Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesine göre bir olayın soykırım olduğunun

saptanması için bu suçun işlendiği ülkenin yetkili bir mahkemesinin veya uluslararası bir ceza mahkemesinin karar vermesi gerekmektedir. Bu nedenle parlamentoların aldıkları kararlar herhangi bir hukuki bir sonuç doğurmamaktadır. Ancak bunlar, Türkiye aleyhinde beyanlar olmak bakımından siyasi bir önem taşımaktadır.

Uruguay : 1965, 2004, 2005

Kıbrıs R. Y. : 1982

Arjantin : 1993, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007

Rusya : 1995, 2005, 2015

58 “Turkey Threatened Paraguay For Its Recognition of Armenian genocide” *La Prensa Armenia*, 24 Kasım 2015.

Kanada : 1996, 2000, 2002, 2004
Yunanistan : 1996
Lübnan : 1997, 2000
Belçika : 1998, 2015
İtalya : 2000
Vatikan : 2000, 2001, 2015
Fransa : 2001
İsviçre : 2003
Slovakya : 2004
Hollanda : 2004
Polonya : 2005
Almanya : 2005
Venezuela : 2005
Litvanya : 2005
Şili : 2007, 2015
İsveç : 2010
Bolivya : 2014, 2015
Avusturya : 2015
Bulgaristan : 2015
Lüksemburg : 2015
Brezilya : 2015
Paraguay : 2015

IV- KARABAĞ SORUNUNDA GELİŞMELER

Karabağ, Azerbaycan'ın Kür ve Aras nehirleri arasında kalan bölgesinin adıdır. Bu bölgenin ortasındaki dağlık kısma ise Yukarı veya Dağlık Karabağ denmektedir. Rus İmparatorluğunun 19. asırda Güney Kafkasları işgal etmesinden sonra, stratejik önemi dikkate alınarak, bu bölgedeki Azeri halkın büyük bölümü zorla göç ettirilmiş ve yerlerine Ermeniler yerleştirilmiştir. Böylece bölgede Ermenilerin çoğunluk haline getirilmiş ancak adı, Azeri geçmişini anımsatacak şekilde, Dağlık Karabağ (Nagorno- Karabakh) olmuştur. Sovyetler Birliği döneminde Dağlık Karabağ, özerk bir bölge olarak, Azerbaycan'a bağlanmış ancak Ermenistan, çoğunluğunun Ermeni olduğunu ileri sürerek, bölgenin kendisine bağlanması için birçok kez girişimde bulunmuştur.

Sovyetlerin dağılmasından az önce Yukarı Karabağ Özerk Bölgesi Meclisi Ermenistan'a bağlanması isteyen kararlar kabul etmiş, bunlar Sovyetler Birliği tarafından kabul edilmemiştir. Daha sonra Ermenistan ve Azerbaycan arasında Karabağ nedeniyle ilân edilmemiş bir savaş başlamış, 10 Aralık 1991 tarihinde Özerk Bölge Parlamentosu, Ermeniler çoğunlukta olduğu için kolayca kazandıkları bir referandum yaparak bağımsızlığını ilan etmiş ancak bu bağımsızlık o tarihten günümüze hiçbir ülke tarafından tanınmamıştır. Bu arada Ermenistan-Azerbaycan arasındaki çarpışmalar, barış girişimleri nedeniyle zaman zaman dursa da, Azerbaycan'ın aleyhinde sonuçlanmış ve Ermenistan Yukarı Karabağ'dan başka bu bölgeyi çevreleyen 7 Azerbaycan "rayon"unu (ilçesini) işgal etmiş etmiştir. Ermenistan'ın işgal ettiği yerlerde yaşayan ve bir milyon kadar Azeri, Hocalı'da olduğu gibi, katliamlara maruz kaldıktan sonra, Azerbaycan'a sığınmak zorunda kalmıştır.

Karabağ savaşının durdurulması için uluslararası alanda, Türkiye'nin de aktif olarak katıldığı birçok girişim yapılmıştır. Bu arada işgalin sona ermesi için Güvenlik Konseyinin o dönemde aldığı dört karar, Rusya'nın çıkardığı engellemeler nedeniyle uygulanamamıştır.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Karabağ konusunun barışçı bir çözüme kavuşması için çaba harcamış bu amaçla 24 Mart 1992 tarihinde 13 ülkenin üye olduğu bir "Minsk Grubu" kurmuştur. Bu Gruba, Ermenistan ve Azerbaycan'dan başka ABD, Rusya ve Fransa'nın yanında Belarus, Almanya, İtalya, Portekiz, Hollanda, Finlandiya, İsveç ve Türkiye katılmıştır. Bu kalabalık grubun ortak çalışmasında görülen güçlükler üzerine, Minsk Grubu için üç eş-başkanlık ihdas etmiş ve ABD, Rusya ve Fransa Minsk Grubu adına çalışmaları yürütmeye başlamıştır. Böylelikle Minsk Grubunun diğer üyelerinin Karabağ Sorununun çözümü için fiilen hiç bir işlevi kalmamış tüm yetkiler eş-başkanlar tarafından kullanılmaya başlanmıştır.

1. Minsk Grubunun Başarısızlığı

Aradan geçen 21 yıl içinde eş-başkanlar bazı öneriler ve planlar hazırlamış olmakla beraber, Ermenistan'ın muhalefeti nedeniyle hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir. Bu durumun başlıca sorumlusu, Ermenistan kadar, yetki ve nüfuzlarını gerektiği gibi kullanmayan, kendilerine verilmiş göreve rağmen, sorunun çözümü için ciddi bir gayret göstermeyen ve böylelikle mevcut durumu korumakla, dolaylı bir şekilde de olsa, Ermenistan'ın tarafını tutan eş-başkanlardır, diğer bir deyimle ABD, Rusya ve Fransa yönetimleridir.

Bu arada sahip olduğu enerji kaynaklarını iyi kullanarak Güney Kafkasların

en güçlü ülkesi haline gelmiş olan Azerbaycan'ın sorunun bir an önce çözülmesinde ısrar etmesi, bu konuda Türkiye tarafından desteklenmesi, bazı Müslüman ülkelerin de Azerbaycan'ın yanında yer alması 21 yıldan beri süregelen işgal durumunun artık devam edemeyeceğini açıkça göstermektedir. Nitekim son birkaç yıldır Karabağ'da ateşkes hattında meydana gelen çarpışmaların çok artmış olması bunun delilini oluşturmaktadır. Ayrıca 2015 yılındaki bazı gelişmeler de mevcut durumda değişimler olduğuna işaret etmektedir.

Başkan İlham Aliev 2015 yılı başında yaptığı bir konuşmada ülkesinin Karabağ Sorununa ilişkin tutumunu özetle şu şekilde ifade etmiştir.⁵⁹ “ Ermenistan'ın barışı istemediği ne bizim için ne de mediatörler (eş-başkanlar) için bir sır değildir. Ermenistan anlaşmazlığın çözümlenmesini ve işgal ettiği toprakları terk etmeyi istememektedir... Bunu, Minsk Grubu eş-başkanlarının mensup olduğu ülkelerin başkanları, statükonun kabul edilemez olduğunu defalarca söylemelerine rağmen yapmaktadır.” Statüko kabul edilemez olduğuna göre bazı önlemler alınması gerektiğini belirten Aliev, saldırgan bir ülkeye baskı uygulanmasına ve işgal etmiş topraklardan çekilmeye zorlanmasına değinmiş, aksi halde bunun ikiyüzlülük olacağını söylemiş ve bu bağlamda BM Güvenlik Konseyinin 20 yıl önce Karabağ konusunda, hiç biri uygulanmamış dört karar kabul ettiğini hatırlatmıştır. Aliev, Karabağ sorununun “donmuş” veya “kısmen donmuş” olmasını isteyen güçler olduğu ve böylelikle Azerbaycan'a baskı uygulanmak istendiğinin anlaşıldığını da ifade etmiştir.

Ermenistan'ın Karabağ'da bazı (silahlı) tahriklere başvurduğunu belirten Aliev, Azerbaycan ordusunun bunlara gereken cevabı verdiğini belirttiikten sonra “Azerbaycan ordusu her an (ülkenin) toprak bütünlüğünü sağlayabilir, (ancak) bu sorunun müzakereler yoluyla çözümlenmesi daha iyidir” demiştir.

Ermenistan'ın güçsüz, fakir ve ümitsiz bir durumda olduğunu, dış destek olmadan işgali altındaki toprakları bir gün dahi elinde tutamayacağını belirten Aliev, Azerbaycan'ın yalnız mücadele ettiğini, bu durumda dahi milli çıkarlarını korumayı başardığını, Azerbaycan ordusunun güçlenmeye devam edeceğini, bunun için büyük meblağlar tahsis olunduğunu ve bunların Ermenistan bütçesinin iki katı olduğunu vurgulamıştır.

Bu arada Ermenistan ile Azerbaycan arasında sınır bölgelerinde 2014 yılında başlamış olan çarpışmalar 2015 yılında da devam etmiştir. 7 Şubat 2015 tarihinde Münih'teki bir güvenlik konferansında Ermeni temsilcisinin bu

59 “President Aliev: Some World Forces Not Interested in Karabagh Conflict Being Solved” *Trends News Agency*, 11 Ocak 2015.

çarşımalardan Azerbaycan'ın sorumlu olduğunu ifade etmesi üzerine Aliev "Ermenistan topraklarımızı işgal etti, uluslararası hukuku ihlâl etti, Hocalı soykırımını yaptı, tarihi ve dini yapılarımızı tahrip etti. Ancak suçu bize atıyor" şeklinde bir cevap vermiştir.⁶⁰

Aliev'in üstü kapalı bir şekilde de olsa Minsk Grubunu (eş başkanlarını) eleştirmesine rağmen bu gurubu oluşturan ülkelerinin, kendi düşüncelerine göre çözüm arayışlarına devam ettikleri gözlemlenmiştir. Başkan Putin 2014 Ağustos'unda Aliev ve Sarkisyan'ın bir araya gelmesini sağlamış, ABD Dışişleri Bakanı Kerry, aynı yılın Eylül ayında iki başkanı tekrar görüşürmüş, Ekim ayında da Başkan Hollande'in girişimleri sayesinde Aliev ve Sarkisyan Paris'te bir araya gelmiştir, Ancak hemen sonra Ermenilerin Ağdam'da, yani, işgal edilmiş topraklarda, 40 b inden fazla askerin katılımıyla askeri manevralar yapması bu sırada Azerbaycan mevzilerine ateş açılması, sonra Azeri güçlerinin bir Ermeni helikopterini düşürmeleri, yukarıda değindiğimiz uzlaş çabalarına ters düşmüştür. Diğer yandan bu olay askeri alanda Ermenistan için bir uyarı da teşkil etmiştir.

Azerbaycan'ın Karabağ sorunun çözümünde ısrarlı tutumunun, Minsk Grubunun çalışmalarından memnun olmamasının, çıkan çatışmalarda Azerbaycan'ın üstünlük sağlamasının Ermeni tarafında endişe yarattığı görülmüştür. Başkan Sarkisyan 29 Eylül 2015 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda yaptığı bir konuşmada⁶¹ Azerbaycan'ın bu saldırgan politikasını sürdürürse Ermenistan'a, Ermenistan ve Karabağ'ın barış ve güvenlik içinde gelişmeleri için gerekli yasal ve siyasi-askeri adımları atmasından başka tercih bıkmayacağı gibi tehditkâr, ancak tam olarak da anlaşılabilen sözler sarf etmesine neden olmuştur.

Birkaç gün sonra Dışişleri Bakanı Nalbantyan'ın müzakereler başarısız olursa Ermenistan'ın Karabağ'ı (bağımsızlığını) tanıyacağı ve bu bölgenin güvenliği için gerekli önlemleri alacağına dair sözleri⁶² Başkan Sarkisyan'ın BM konuşmasındaki "yasal ve siyasi-askeri adımlar" ifadesiyle Karabağ'ın Ermenistan tarafından tanınmasını kastettiğini düşündürmüştür. Karabağ bölgesi Sözcüsü David Babayan'ın da önümüzdeki yıllarda Karabağ'ın uluslararası tanınması sürecinin gelişeceğine dair ifadeleri de⁶³ bu düşünceyi teyit etmiştir.

60 "Aliev: My Message to Armenia: Stop the Occupation" *Vestnik Kavkaza*, 7 Eylül 2015.

61 "President Makes Address At Session Of Un General Assembly" Presidency of the Republic of Armenia, 29 Eylül 2015 <http://www.president.am/en/press-release/item/2015/09/29/President-Serzh-Sargsyan-speech-UN-General-Assembly/>

62 "Should the negotiations fail, Armenia Will Recognize the Nagorno-Karabakh Republic: Foreign Minister" *Armradio*, 7 Ekim 2015.

63 "Karabakh Republic Works On International Recognition" *Panorama.am*, 3 Ekim 2015.

Ermenistan'ın, Karabağ "Cumhuriyetinin" uluslararası tanınmasına çalışırken kendisinin resmen bu tanımayı yapmamış olması garip olarak nitelendirilebilecek bir olaydır. Ermeniler bu duruma mümkün olduğu kadar temas etmemekte ve bir açıklama yapmak durumunda kaldıkları zaman ise böyle bir tanımın Azerbaycan'ı en azından Minsk Grubunun yürüttüğü müzakerelerden çekilmesi sonucunu vereceğine değinmektedirler. Minsk Gurubunun (eş-başkanların) Karabağ konusunda barışı sağlamamışsa da savaşın yeniden başlamasını önlediğine inanıldığından bu Grubun görevine devam etmesi ABD, Rusya ve AB tarafından istenmektedir. Bu nedendir ki Sarkisyan'ın BM konuşmasının muhatabının Azerbaycan'dan ziyade bu ülkeler olması ve Ermenistan'ın bu ülkelerden daha yumuşak bir politika uygulaması için Azerbaycan'ı ikna etmelerini beklemesi olasıdır.

Bu konuda belirtilmesinde yarar olan bir husus, Ermenistan Karabağ bölgesinin bağımsızlığını resmen tanısa ve diğer ülkelerin de tanımmasını istese bu konuda olumlu bir cevap almasının, en azından günümüz koşullarında pek mümkün olmadığıdır. Bu husus, aşağıda açıklayacağımız gibi, Karabağ bölgesinde yapılan parlamento ve yerel seçimlere diğer ülkelerin gösterdiği tepkilerden, AİHM'nin Karabağ'ın bağımsız olmadığı ifade eden bir karardan ve Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesi Siyasi Komisyonun Karabağ bölgesinin bağımsızlığını reddeden bir karar tasarısı kabul etmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Diğer yandan Karabağ'ın resmen tanınması Doğu Avrupa'da Abhazya, Güney Osetya ve diğer bazı bölgelerin bağımsızlığının tanınması için emsal oluşturacağından ABD ve AB ülkelerinin bunu kabul etmesi söz konusu değildir. Bununla beraber, Ermenistan'ın ileride böyle bir maceraya girmesi de tamamen gündem dışı sayılmaz. Uruguay ve Paraguay gibi, coğrafi uzaklığın yarattığı bir sorumsuzluk duygusu içinde bazı ülkelerin ve Avrupa'nın Bask, Katalonya, İskoçya, Galler gibi ayrılıkçı bazı akımların bulunduğu bölgelerin, Karabağ'ın bağımsızlığını tanımaları, hiçbir sonuç vermese de, mümkündür.

2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) Karabağ'ı İlgilendiren Bir Kararı

Azerbaycan ve Ermenistan ilgilileri müsait her ortamda birbirlerini eleştirmeye hatta yermeye devam ederken altı Azerbaycan vatandaşının Ermeni işgali nedeniyle Karabağ'a yakın Laçın bölgesindeki evlerini terk etmeye mecbur oldukları için AİHM'de açtıkları dava 16 Haziran 2015 tarihinde sonuçlanmıştır.⁶⁴

⁶⁴ "Azerbaijan Refugees, Rights Violated by the Lack of Access to their Property Located in the District Controlled by Armenia" *ECHR 206 (2015)*, 16 Haziran 2015.

Ermenistan bu konuda mahkemede yaptığı savunmada Karabağ'ın bağımsız olduğunu yansıtır şekilde, Ermenistan'ın bu bölge ve etrafındaki topraklar üzerinde fiili denetimi bulunmadığını ve buraların Ermenistan'ın hukuki yetki alanı (jurisdiction) dışında kaldığını ileri sürmüştü. AİHM aldığı kararda bu görüşü kabul etmeyerek Ermenistan'ın Yukarı Karabağ anlaşmazlığına, askeri varlığı ve sağladığı askeri malzeme ve bilgi ile dâhil olduğu, Ermenistan'ın askeri desteğinin bölgenin kontrol altına almasını sağladığı, Ermenistan'ın “Yukarı Karabağ Cumhuriyetine” (YKC) önemli ölçüde siyasi ve mali destek verdiği, YKC'nin hiçbir ülke veya uluslararası örgüt tarafından tanınmadığı, bu

bölge halkının yabancı ülkelere gidebilmesinin Ermeni pasaportu almalarına bağlı olduğu ifade edilmiştir. Böylelikle Ermenistan ile YKC'nin ileri derecede entegre edilmiş oldukları YKC'nin Ermenistan tarafından sağlanan askeri, siyasi, mali ve diğer desteklerle yaşayabildiği ve Ermenistan'ın YKC ve etrafındaki topraklarda fiilen denetim sahibi olduğu belirlenmiştir.

AİHM söz konusu kararı , Ermenistan'ın iddiasının aksine, YKC'nin bağımsız bir devlet olduğunu veya Ermenistan'da ayrı bir kimliği bulunduğunu reddetmiştir. AİHM kararları kesin olduğundan artık YKC'nin “bağımsızlık” fikrinin hukuki alanda kabulü mümkün değildir. Kısaca, esasen uluslararası alanda rağbet görmeyen, “bağımsız Karabağ” görüşünün hukuken de mümkün olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu Ermenistan politikası için ağır bir darbedir.

AİHM söz konusu kararı,⁶⁵ Ermenistan'ın iddiasının aksine, YKC'nin bağımsız bir devlet olduğunu veya Ermenistan'da ayrı bir kimliği bulunduğunu reddetmiştir. AİHM kararları kesin olduğundan artık YKC'nin “bağımsızlık” fikrinin hukuki alanda kabulü mümkün değildir. Kısaca, esasen uluslararası alanda rağbet

görmeyen, “bağımsız Karabağ” görüşünün hukuken de mümkün olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu Ermenistan politikası için ağır bir darbedir.

Söz konusu kararın mallarını terk ederek Azerbaycan'a sığınmış olan bölge Azerileri yönünde önemi ise o mallar üzerindeki, mülkiyet haklarının hala devam etmekte olduğunun teyit edilmesidir.

Diğer önemli bir husus AİHM'nin şikâyetçi altı Azerbaycanlıya 8.200.000 Avro'ya kadar çıkabilecek tazminat ödenmesi kararıdır. Bu konuda tarafların aralarında anlaşmaları istenmiştir. Anlaşamadıkları takdirde kesin rakamı mahkeme belirleyecektir. Aynı konuda çok dava bulunduğundan AİHM'nin 16 Haziran tarihli bu kararı onlar için de emsal teşkil edecek ve ileride

65 AİHM'nin bu kararının ayrıntıları için Bkz. Turgut Kerem Tuncel, “Hukuki Açından Dağlık Karabağ Sorunu, Chiragov ve Diğerleri v. Ermenistan Davası” *AVİM Bülteni*, 26 Haziran 2015

Ermenistan, ekonomisi için ağır bir yük oluşturacak tazminat ödemeleriyle karşılaşabilecektir.

3. Karabağ Bölgesinde Parlamento ve Yerel Seçimler

2015 yılında Karabağ bölgesinde 3 Mayıs'ta parlamento 13 Eylül'de ise yerel seçimler yapılmıştır.

Birçok ülke ve uluslararası örgüt bu seçimleri tanımadıklarını ve/veya hukuka aykırı bulduklarını bildirmiştir. Bunlar arasında Avrupa Birliği, ABD, İngiltere, Almanya, Ukrayna, Çin, Pakistan, Endonezya, İslam İşbirliği Teşkilatı bulunmaktadır.⁶⁶ Karabağ sorunun çözümü için yetkili kılınmış olan AGİT dahi bu seçimlerin Karabağ'ın hukuki statüsünü etkilemesinin kabul edilmeyeceğini bildirmiştir.⁶⁷

Türkiye Dışişleri Bakanlığı Karabağ yerel seçimleri konusunda aşağıdaki açıklamayı yapmıştır:

No: 250, 11 Eylül 2015, Azerbaycan'ın Yukarı Karabağ Bölgesinde Yapılması Öngörülen Sözde Yerel Seçimler Hk.

20 yılı aşkın bir süredir Ermenistan'ın işgali altında bulunan Yukarı Karabağ bölgesinde, 13 Eylül 2015 tarihinde "yerel seçimlerin" gerçekleştirileceği öğrenilmiştir.

Anılan bölgede 3 Mayıs 2015 tarihinde yapılan "parlamento" seçimlerinin kısa bir süre ertesinde düzenlenmesi öngörülen söz konusu "yerel seçimler" de uluslararası hukuk ilkelerinin, BM Güvenlik Konseyi kararlarının ve AGİT prensiplerinin açık ihlali niteliğindedir. Bu ve benzeri eylemler, Yukarı Karabağ ihtilafının barışçı yollardan kalıcı bir çözüme kavuşturulmasına yönelik çabalara da zarar vermektedir.

Ülkemiz, Azerbaycan'ın egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün yeni bir ihlalini teşkil edecek söz konusu seçimleri kınamaktadır. Gayrimeşru gördüğümüz bu seçimler ve sonuçları Türkiye tarafından tanınmayacaktır.

66 Ali Murat Taşkent "Dağlık Karabağ'da Seçimler" *AVİM Bülteni*, 5 Ekim 2015.

67 "International Community Condemns Illegal Elections in Nagorno-Karabakh" *Eurasia Review*, 16 Eylül 2015.

Minsk Grubu'nun üyesi olan Türkiye, Yukarı Karabağ ihtilafına adil ve kalıcı bir çözüm bulunması yönündeki çabaları desteklemeyi sürdürecektir.

Yukarıda incelediğimiz AİHM kararı “bağımsız Karabağ” iddiasını hukuken reddederken, başlıca ülke ve uluslararası örgütlerin bu bölgede yapılan seçimleri tanımamaları aynı iddianın siyasi alanda da kabul edilmediğini göstermektedir.

4. Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi ve Karabağ Sorunu

İkinci Dünya Savaşından sonra Avrupa ülkeleri arasında işbirliğini sağlamak üzere 1949 yılında kurulmuş olan Avrupa Konseyi ve özellikle bu Konseyin Parlamenter Meclisi Avrupa halklarının görüş ve düşüncelerinin özgürce dile getirildiği uluslararası bir forum niteliği taşımaktadır.

Parlamenter Meclis Avrupa’da önemli bir anlaşmazlık olan Karabağ sorunu ile yakından ilgilenerken bu konuyu birçok kez görüşmüştür. Bu görüşmelerde Ermenistan hakların kendi kaderini tayin (self-determination) ilkesine yanlış bir yorum getirerek, bir çoğunluğun azınlığın haklarını dikkate almadan bir bölgenin siyasi geleceğini tayin edebileceğini ileri sürmüştür.

A. Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisinin 1416 (2005) tarihli Kararı⁶⁸

Bu karar halkların kendi kaderini tayin etme hakkının ancak bazı koşulların yerine getirilmesi halinde geçerli olabileceğini göstermesi bakımından önemlidir.

Bu karara göre bir bölgenin bağımsız olması veya bir devletten ayrılması, bölge halkının demokratik bir şekilde destek verdiği hukuki ve barışıl bir süreç sonunda mümkün olabilir. Silahlı bir çatışma sonucunda halkın bir kısmının zorla bölgeden çıkarılması (ethnic expulsion) ve bölgenin bir devlet tarafından fiilen ilhak edilmesinin sonucu olarak bağımsızlık kazanılamaz veya bir devletten ayrılınamaz.

Ermenistan ve Azerbaycan arasında 1994 yılında sona eren silahlı çatışma sırasında Karabağ ve bu bölgeyi çevreleyen yedi Azerbaycan rayon’unun (ilçesi) halkı, Hocalı misalinde olduğu gibi katledilmiş, geri kalanlar göçe

⁶⁸ “The Conflict Over the Nagorno-Karabakh Region Dealt with the OSCE Minsk Conference”, Parliamentary Assembly of the Council of Europe, Resolution 1416 (2005)

zorlanmış, bu bölge fiilen Ermenistan'a bağlanmış, ardından da Karabağ için "self-determination"dan bahsedilmeye başlanmıştır. Parlamenter Asamble'nin 1416 (2005) sayılı kararı bu durumda Karabağ'ın bağımsızlık kazanamayacağını ortaya koymaktadır. Yukarıda incelediğimiz AİHM'nin 16 Haziran 2015 tarihli kararı da bu durumu, Avrupa'nın en yüksek yargı organı olarak, teyit etmiş bulunmaktadır.

Ne var ki Parlamenter Meclis kararları üye devletler için tavsiye niteliğindedir, diğer bir deyimle uyulması zorunlu değildir. Ermeniler bundan yararlanarak bu karar yokmuş gibi davranmışlar ve bilinen Karabağ politikalarını sürdürmüşlerdir. Ayrıca 1416 (2005) sayılı kararın uygulanması için kurulan bir "ad hoc" komiteye katılmamakla bu komitenin olumlu bir çalışma yapmasını da önlemişlerdir. Karabağ sorunun çözmekle görevi Minsk Grubu eş-başkanlarından Ermenistan'a karşı kayda değer bir tepki gelmeyince Karabağ sorunu hiçbir ilerleme kaydetmeden günümüze kadar gelmiştir.

Parlamenter Meclis kararları üye devletler için tavsiye niteliğindedir, diğer bir deyimle uyulması zorunlu değildir. Ermeniler bundan yararlanarak bu karar yokmuş gibi davranmışlar ve bilinen Karabağ politikalarını sürdürmüşlerdir. Ayrıca 1416 (2005) sayılı kararın uygulanması için kurulan bir "ad hoc" komiteye katılmamakla bu komitenin olumlu bir çalışma yapmasını da önlemişlerdir. Karabağ sorunun çözmekle görevi Minsk Grubu eş-başkanlarından Ermenistan'a karşı kayda değer bir tepki gelmeyince Karabağ sorunu hiçbir ilerleme kaydetmeden günümüze kadar gelmiştir.

Aradan geçen yıllar içinde ekonomik bakımdan güçlenen ve bu sayede de askeri olanakları artan Azerbaycan, hukuken kendisine bağlı Karabağ'ın, Ermenistan tarafından işgalini kabul etmemesi ve Karabağ'ın bağımsız bir devlet olduğu iddiasını reddetmesi bu sorunun canlı olarak kalmasına neden olmuştur. Son yıllarda Karabağ'da silahlı çatışmaların artması da barışı tehdit eden bir nitelik kazanmıştır.

B. Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesi Siyasi İşler ve Demokrasi Komitesinin 4 Kasım 2015 tarihli Karar Tasarısı

Karabağ'da silahlı çatışmaların artması üzerine Meclisin Siyasi İşler ve Demokrasi Komitesi bu konuyu yeniden ele almış ve yapılan bazı inceleme ve araştırmalardan sonra 4 Kasım 2015 tarihinde "Yukarı Karabağ ve Azerbaycan'ın Diğer İşgal Edilmiş Topraklarında Şiddetin Tırmanması"⁶⁹

69 "Escalation of Violence in Nagorno-Karabakh and Other Occupied Territories of Azerbaijan" Draft Resolution Adopted by the Committee on Political Affairs and Democracy, Council of Europe, PACE

başlığını taşıyan bir karar tasarısı kabul etmiştir. Bu tasarı 2016 Ocak ayında Parlamento Meclis Genel Kurulu'nda görüşüldükten ve oylandıktan sonra son şeklini alacaktır.

a. 4 Kasım 2015 Tarihli Karar Tasarısının İçeriği

Söz konusu tasarıda 2014 yılı yazından beri Karabağ'da ve Azerbaycan'ın Ermenistan tarafından işgal edilmiş diğer topraklarında şiddetin tırmanmasından kaygı duyulduğu, sivillerin hedef alınmasının kınandığı, Cenevre Sözleşmelerine göre muharip olmayan kişilerin güvenliğinin sağlanması gerektiği, 2014 yılı başından beri çarpışmalarda yüzden fazla kişi öldüğü, bu çarpışmaların Avrupa Konseyi üyesi iki ülke arasında gerçek bir savaşa dönüşebileceği belirtilmekte ve ayrıca Karabağ sorununun tüm Güney Kafkaslar için istikrarsızlık yarattığı, Karabağ savaşından 20 yıl sonra dahi Azerbaycan topraklarının hala işgal altında olmasından, bir milyon kadar kişinin yerlerini kaybetmesinden ve geleceklerinin belirsizliğinden de esef duyulduğu bildirilmektedir.

Karar tasarısında Azerbaycan topraklarının önemli bir kısmının Ermenistan kuvvetleri ve ayrılıkçı güçler tarafından işgal edilmiş olmasının ve bu güçlerin Karabağ bölgesini kontrol etmesinin de esefle karşılandığı belirtilmekte ve AİHM'nin yukarıda değindiğimiz 16 Haziran 2015 tarihli kararına atıfla Karabağ ve civarındaki toprakların fiilen Ermenistan'ın kontrolü altında bulunduğuna değinmek suretiyle Karabağ'ın bağımsız olmadığına işaret edilmektedir.

Tasarı yukarıda değindiğimiz 2005 yılının 1416 sayılı Kararını ve bu kararla ilgili 1650 (2005) sayılı Tavsiyeler Belgesini, esas noktalarını tekrarlayarak, benimsemektedir. Bu arada 1416 sayılı kararda yer alan halkın bir kısmının zorla bölgeden çıkarılmasının ve tek etnikli (sadece Ermenilerin bulunduğu) bölgeler yaratılmasının, korkunç bir kavram olan, etnik temizliğe benzediği ifade olunmaktadır.

Bilindiği üzere, Karabağ savaşının sürdüğü yıllarda BM Güvenlik Konseyi çarpışmaların durması ve işgal edilmiş toprakların boşaltılması için 1993 yılında dört karar kabul etmişti.⁷⁰ Türkiye bu kararların alınması için büyük çaba göstermiş ancak Güvenlik Konseyi'nin Daimi Üyesi Rusya sayesinde Ermenistan bu kararlarda açıkça saldıran taraf olarak belirlenmemiş, işgalden “yerel Ermeni güçleri” sorumlu tutulmuş ve Ermenistan'dan bu güçler

⁷⁰ Bu kararların kabul edildikleri yıllar ve sayıları şunlardır: 822(1993), 853(1993), 874(1993) ve 884(1993)

üzerindeki nüfuzunu kullanarak çarpışmaların hemen durdurulması ve tarafların Minsk Grubu içinde görüşmelere başlamaları istenmiştir. Bu kararlarda yer alan hususlar yerine getirilmemiş, Güvenlik Konseyi bunların uygulanmasını sağlayacak ve gerektiğinde Ermenistan'a yaptırım uygulayacak bir karar da almamış ve anlaşmazlığın çözümü için Minsk Grubu çalışmaları yeterli görülmemiştir. Minsk Grubu ise, zaman zaman bazı öneriler ortaya atmakla beraber, Ermenistan'ın muhalefeti nedeniyle bunların uygulanması mümkün olamamış ve Grubu oluşturan Rusya, ABD ve Fransa, Ermenistan'a herhangi bir baskı uygulamadıklarından bugünlere gelinmiştir.

4 Kasım 2015 tarihli Karar tasarısında Azerbaycan ve Ermenistan'ın 2001 yılı Ocak ayında Avrupa Konseyi'ne üye olurlarken aralarındaki anlaşmazlığı sadece barışçıl yollarla çözmeyi taahhüt ettikleri hatırlatılarak tarafların birbirlerine karşı silahlı güç kullanmaktan kaçınmaları da istenmiştir.

Tasarı, Minsk Grubu eş-başkanlarına, 1994 yılı ateşkesini sağladıkları için takdirlerini bildirmiş ancak bu grubun o tarihten sonraki çalışmaları hakkında bir değerlendirme yapmamıştır. Diğer yandan Grubun Azerbaycan ve Ermenistan Başkanlarını bir araya getirmiş olmasından duyulan memnuniyet de ifade olunmuştur.

Tasarının en önemli kısımlarından biri son yirmi yılda, uluslararası kuruluşların inanırlığına zarar verecek şekilde, Karabağ sorunun çözümü alanında bir ilerleme olmadığı için Minsk Grubu'nun bu sorunun çözümüne ilişkin yaklaşımlarını gözden geçirmesinin istemesidir. Bu ifadeler Minsk Grubunun başarısız olarak değerlendirildiğinin kanıtını oluşturmaktadır.

Son olarak Tasarıda yerlerini terk etmek zorunda kalmış bir milyon kadar kişi ve mültecilere sağladığı mali ve maddi destek için Azerbaycan'ın takdir edildiği bildirilmektedir.

Tasarının, Minsk Grubu çerçevesinde gerçekleşmesi belirterek, yerine getirilmesini istediği hususlara ilişkin "işlem" bölümünde şu hususlar yer almaktadır.

- Azerbaycan ile Ermenistan arasında Karabağ bölgesi ve civarındaki temas hattında ve uluslararası sınırlarda şiddet hareketlerine derhal son verilmesi, askeri teçhizatın (silahların) geri çekilmesi ve bu bölgeye yakın yerlerde askeri faaliyetin durdurulması,
- Söz konusu temas hattının askerden arındırılması,

- Barışçıl bir çözümün ilk adımı olarak Ermeni silahlı güçlerinin ve diğer “nizami olmayan” güçlerin Karabağ’dan ve Azerbaycan’ın işgal edilmiş diğer topraklarından çekilmesi, bu topraklarda Azerbaycan’ın tam egemenliğinin kurulması, Minsk Grubunun tüm üyelerinin, Karabağ’ için geçici bir statü tespit üzere toplanması. Bu statünün Karabağ’ın güvenliğini ve iç işlerinde kendini idare etmesini garanti altına alması. Karabağ’ın üzerinde mutabık kalınacak bir koridorla Ermenistan’a bağlanması, Nahcivan’a da bir koridorla ulaşılması,
- Rusya Federasyonunun, anlaşmazlığının her iki tarafı için de uluslararası kabul edilmiş olan silah ambargosunu tanıması ve Ermenistan’a verilmiş silahların Karabağ’ın ayrılıkçı güçlerinin eline geçmemesini sağlaması,
- AGİT’in, Karabağ ve diğer işgal edilmiş topraklarda güvenliğin korunması için uluslararası bir barış gücü oluşturması, yerlerini terk etmiş kişilerin güvenlik içinde geri dönüp yerleşmeleri ve ayrıca ateşkes ihlallerini soruşturacak bir mekanizma kurması,
- Ermenistan’ın, Uluslararası Kızılhaç Komitesinin yardımıyla, anlaşmazlık sırasında kaybolan kişilerle ilgili bilgilerin teati edilebilmesi için tam bir işbirliği içinde hareket etmesi

b. 4 Kasım 2015 Tarihli Karar Tasarısının Yorumlanması

Bu tasarının başlıca özelliği, Karabağ anlaşmazlığında sorumluluğun Ermenistan’a ait olduğunu açık bir şekilde ortaya koymasıdır. Bu, tasarının başlığının Azerbaycan topraklarının işgal edilmiş olduğunu belirtmesinden başlayarak AİHM’nin 14 Haziran 2015 sayılı kararının Ermenistan’ın Karabağ ve çevresindeki toprakları fiilen kontrol ettiğinin belirtilmesi, Ermenistan’ın 2005 yılında kurulan ad hoc Komiteye katılmamakla müzakerelerde ilerleme olmasını engellemesi ve aynı şekilde 4 Kasım 2015 tarihli tasarının hazırlanması için de işbirliği yapılmaması gibi misallerle kanıtlanmaktadır. Bunun dışında Karabağ çatışmaları sırasında halkın bir kısmının bölgeden atılması ve tek halklı bir bölge yaratılmasının etnik temizliğe benzediği gibi ifadeler de Ermenistan aleyhindedir.

Tasarı, iki tarafa silah sattığı için Rusya’yı dolaylı bir şekilde sorumlu tutmakta ve Rusya konulacak bir silah ambargosunu tanımaya çağırılmaktadır.

Tasarı, yine dolaylı bir şekilde, Minsk Grubunu (eş-başkanlarını) bugünkü

durumdan sorumlu görmektedir. Bu da, Minsk Grubunun anlaşmazlığın çözümlenmesine ilişkin yaklaşımlarını gözden geçirmesi gerektiği ifadelerinden, ayrıca Karabağ'a geçici bir statü verilmesi için Minsk Grubunun tamamının toplanması talebinden anlaşılmaktadır.

Ancak en önemli husus, Karabağ Sorununun çözümü için aşağıdaki önerilerin yapılmasıdır:

- i. Bölgede askeri faaliyetin durdurulması,
- ii. Temas hattının askerden arındırılması,
- iii. Ermenistan güçlerinin Karabağ'dan ve Azerbaycan'ın işgal edilmiş diğer bölgelerinden çekilmesi,
- iv. Azerbaycan'ın bu bölgeler üzerinde tam egemenliğinin tanınması,
- v. Karabağ için geçici bir statü saptanması,
- vi. Karabağ ve diğer işgal edilmiş topraklarda güvenliğin sağlanması için bir barış gücü kurulması,
- vii. Yerlerinden atılmış kişilerin geri dönmesinin sağlanması,

Bu önlemler Ermenistan'ın, kısmen Rusya'nın yardımıyla, 1990'lı yılların başında yarattığı durumun tamamen değiştirilmesini amaçlamaktadır. Ayrıca, uygulanabildikleri takdirde Karabağ Sorununu çözüleceğinde de kuşku bulunmamaktadır.

Bu önlemler Ermenistan'ın, kısmen Rusya'nın yardımıyla, 1990'lı yılların başında yarattığı durumun tamamen değiştirilmesini amaçlamaktadır. Ayrıca, uygulanabildikleri takdirde Karabağ Sorununu çözüleceğinde de kuşku bulunmamaktadır.

Ermenistan bu önerilere karşı çıkmış olup bu tutumunu sürdüreceği anlaşılmaktadır. Zira, yukarıda belirttiğimiz gibi, Rusya ile birlikte bu bölgede kurmuş olduğu düzenin yıkılması söz konusudur. Bu öneriler arasında Ermenistan için lehte sayılabilecek tek nokta Karabağ'ın Azerbaycan'a bağlanmasının değil, geçici bir statüye sahip olmasının öngörülmesidir.

Söz konusu tasarının Ocak ayı içinde Parlamenter Meclisin Genel Kurulunda oylanması beklenmektedir. Genel Kurulun nasıl hareket edeceği belli olmamakla beraber, ABD'nin Avrupa Konseyi üyesi olmaması, Ukrayna krizi sırasındaki davranışları nedeniyle Rusya'nın oy hakkından mahrum edilmesi, Minsk Grubunun üçüncü eş başkanı Fransa'nın Karabağ sorunda aktif bir rol

oynamayı tercih etmemesi gibi nedenlerle Genel Kurulda büyük devletlerin muhalefeti sınırlı olabilir. Diğer yandan bu tasarının Siyasi Komite’de 26 lehte, 10 aleyhte ve 4 çekimser oy aldığı düşünüldüğünde, bazı değişikliklerle de olsa, kabulü olanağının daha güçlü olduğu görülmektedir.

3. 4 Kasım 2015 Tarihli Karar Tasarısına Gösterilen Tepkiler

Ermenilerin bu tasarıya yönelttiği eleştiriler tasarının içeriği kadar Siyasi komitenin raportörü Robert Walter üzerinde toplanmıştır. Dışişleri Bakanı Nalbantyan Walter’in Azerbaycan için çalıştığını, Baku tarafından finanse edildiğini ve bu nedenle tarafsız bir tutumu olamayacağını söylemiştir.⁷¹ Dışişleri Bakan Yardımcısı Şavarş Koçaryan ise Walter’i 2013 yılı Azerbaycan Başkanlık seçimi hakkında “parlak” tanımlaması yaparak Avrupa Konseyine bir rapor vermiş olmakla eleştirmiştir.⁷² Ermeni basınında da Walter hakkında çok eleştiri vardır. Bunlar arasında adı geçen bir Türk hanımla evli olduğu, Türkiye vatandaşlığına kabul edildiği gibi hususlar, sanki bunlar bir suç imiş gibi, vurgulanmaktadır.⁷³

Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi de bu eleştirilerin hedefi olmuştur. Erivan’da yayınlanan Haykakan Jamanak gazetesi, isim vermeden, Asambledeki Ermeni üyelerine atfen Azerbaycan’ın her ay 160-165 yabancı parlamentere 10.000 dolar ödediği gibi inanılmaz bir iddiada bulunmuştur.⁷⁴ Müreffeh Ermenistan Partisi Başkanı ve Parlamenter Meclis üyesi Naira Zohrabian Siyasi Komisyonda kabul edilen tasarıya şaşırmadığını, zira bu Meclisin yıllardan beri Azerbaycan Milli Meclisinin bir şubesi haline dönüşmüş bulunduğunu söylemiştir.⁷⁵

Karabağ idaresinde de bu tasarıya karşı aynı nitelikte tepkiler görülmüştür. Bu bölge başkanının sözcüsü David Babayan, siyasi Komite tasarısının havyar ve petrol koktuğunu ifadeyle rüşvet verildiği imâsında bulunmuştur.⁷⁶

Söz konusu tasarının Ermenilerde düş kırıklığı yaratmış olması normaldir. Ancak bunu, Raportör Walter ile bizzat Parlamenter Meclis hakkında, eski deyimle “seviyesiz ve seciyesiz (düzeysiz ve ahlâktan yoksun) iddialarla dile

71 “Russia Rejects PACE Report on Karabakh” *Asbarez*, 9 Kasım 2015.

72 “Armenian FMA: Entering into Bribe Rush Doesn’t Pertain Armenia” *News.am*, 5 Kasım 2015.

73 “U.S. Envoy Chides PACE Panel Over Pro-Azeri Karabakh” *RFE/RL*, 5 Kasım 2015.

74 “L’APCE, Une Filiale du Milli Mejlis (Parlement) Azerbaïdjanais?” *Armenews*, 7 Kasım 2015.

75 Aynı kaynak

76 “PACE Committee Report Smells of Azeri Caviar and Oil, Says Artsakh Official” *Asbarez*, 9 Kasım 2011.

getirilmesi ve hiçbir kanıt gösterilmemesi uluslararası geleneklere aykırıdır. Diğer yandan böyle bir davranış Avrupa Konseyinde ve genelde Avrupa kamuoyunda Ermeniler hakkında olumsuz duygu ve kanılar yaratabilir.

Bu karalama girişimleri dışında Ermenistan'ın söz konusu tasarı hakkındaki resmi tutumu Avrupa Konseyinin Karabağ konusunda bir görevi olmadığı, diğer bir deyimle bu soruna karışmaması gerektiği şeklinde özetlenebilir.⁷⁷

Rusya'nın tutumu da buna benzemektedir Kasım ayında Erivan'ı ziyaret eden Dışişleri Bakanı Lavrov, eş-başkanlar adına konuşarak Karabağ konusunun başka uluslararası platformlara taşınmasının kesinlikle aleyhinde olduklarını, sadece Rusya, ABD. ve Fransa'nın Karabağ sorununun çözümüne arabuluculuk yapmak için uluslararası bir görevi olduğunu ifade etmiştir.⁷⁸

ABD'nin tutumu da aynı olup, Dışişleri Bakan Yardımcısı A. Brink Erivan'ı ziyareti sırasında Karabağ konusunu başka yerlere taşımanın barış sürecine zarar vereceğini söylemiştir.⁷⁹

Bu konuda Avrupa Birliğinin tepkisi düşük düzeyde ifade edilmiş ve Birliğin Ermenistan'daki Heyetinin Başkanı Piotr Switalski, AB'nin Minsk Grubu çalışmalarını tamamen desteklediğini, ayrıca güvenlik artırıcı önlemlere yardım etmeye hazır olduklarını söylemiştir.⁸⁰ Minsk Grubu eş başkanları Parlamenter Meclis Siyasi Komitesi tasarısı hakkında 12 Kasım 2015 tarihinde bir bildiriye bulunarak,⁸¹ tasarıda ifade edilen Ermenistan ve Azerbaycan sınırı ile taraflar arasındaki temas noktalarında gerginliğin artmasından doğan endişeleri paylaştıkları, Karabağ'a ilişkin anlaşmazlığın çok uzun sürdüğünü kabul ettikleri, çözüme yönelik önlemlerin tarafların karşılıklı mutabakatına dayanması gerektiğine inandıklarını, taraflara yardımcı olmaya devam edeceklerini, Minsk Grubu formülünün taraflarca kabul edilmiş olduğunu, Karabağ sorunu için formül değiştirmenin veya bu konuda paralel mekanizmalar yaratmanın müzakere sürecine zarar verebileceğini ifade etmişlerdir. Diğer yandan, anlaşmazlığın çözümüne ilgi gösteren tüm uluslararası örgütlerle işbirliği yapmaya hazır olduklarını da belirtmek suretiyle, gerektiğinde Avrupa Konseyi ile de görüşmelere kapıyı açık tutmuşlardır.

77 "PACE Resolution on Karabakh Triggers Controversy" *Commonspace.en*, 9 Kasım 2015.

78 "Russia Rejects PACE Report on Karabakh" *Asbarez*, 9 Kasım 2015.

79 "Changing Karabakh Talks Format is Detrimental, Says State Department Official" *News.am*, 18 Kasım 2015.

80 "EU Fully Supports Minsk Group Co-chairs activities: Piotr Switalski" *Armenpress*, 19 Kasım 2015.

81 "Attempts to Change Format of Karabakh Talks Impede Progress Towards a Settlement. Minsk Group Co-Chairs" *Armradio*, 12 Kasım 2015.

Yukarıda değindiğimiz tepkilerde dikkati çeken nokta söz konusu tasarıda yer alan hususlardan sadece birine, Minsk Grubuna yöneltilen ılımlı eleştirilere cevap verilmeye çalışılmasıdır. Diğer yandan tasarıda Karabağ Sorunun Minsk Grubu dışında başka bir ortamda (veya kuruluşta) çözüm aranması gibi bir öneri bulunmamaktadır. Sadece Karabağ için geçici statü konusunun, eş-başkanlarca değil, onların da dahil olduğu Minsk Grubunun tamamı tarafından ele alınması istenmektedir.

Bu mütevazî denebilecek öneri dahi, Rusya başta olmak üzere, eş-başkanların ülkelerinin tepkisini çekmiştir. Bu aşırı duyarlılık, üç ülkenin Karabağ sorunun çözümü alanında sahip oldukları ve bir tek el niteliği arz eden yetkilerin, bir şekilde tehlikeye girmesinin yarattığı endişeden ileri gelmektedir.

Şurası muhakkak ki bizzat Minsk Grubu tarafından da kabul edildiği gibi Karabağ anlaşmazlığı çok uzun sürmüştür. Bu durum Azerbaycan'ın ve topraklarını terk etmek zorunda kalan bir milyon kadar Azerbaycanlının aleyhinedir ve daha fazla sürdüğü takdirde barışı tehdit eden durumlar ortaya çıkabileceğinden artık bir çözüm bulmak zamanıdır.

Diğer yandan Ermenistan'ın Karabağ'ın bağımsız bir devlet olduğunu ileri süren politikasının çökmekte olduğu da görülmektedir. Yapılan çarpışmalarda Azerbaycan'ın üstünlük sağlamış olması, AİHM'in Karabağ'ın bağımsız olduğunu kabul etmemesi, bu bölgede yapılan parlamento ve yerel seçimlere büyük ülkelerin ve ilgili uluslararası kuruluşların itiraz edilmesi ve yukarıda açıkladığımız, Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesinin Karar Tasarısı Ermenistan'ın Karabağ politikasının artık yürümediğinin kanıtlarını oluşturmaktadır. Ermenistan bu durumu idrak ederek artık makul bir çözümü kabul etmeli ve böylece Güney Kafkaslarda, en fazla kendisinin yararlanacağı barış ve işbirliği kurulmasının yolunu açmalıdır.

V- AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİNDE PERİNÇEK DAVASI

Doğu Perinçek'in 2005 yılında Lozan'da Ermeni soykırımının uluslararası bir yalan olduğunu kamu önünde ifade etmesi ile başlayan "Perinçek Olayı" adı geçen yıl "İsviçre-Ermenistan" Derneği tarafından dava edilmesiyle adalete intikal etmiş ve dava sonunda Perinçek 90 gün hapse ve 100 Frank para cezasına çarptırılmıştı. Ayrıca İsviçre- Ermenistan Derneğine 1.000 Frank manevi tazminat ve mahkeme masrafları olarak da 10.000 Frank ödemeye mahkûm edilmişti.

İsviçre’de temyiz süreci de ilk mahkeme kararını onaylayınca Perinçek 2008 yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) başvurdu. Bu mahkeme 17 Aralık 2013 tarihinde davayı görüşerek, İsviçre mahkemesi kararının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10. maddesini (ifade özgürlüğünü) ihlâl ettiği sonucuna vardı; diğer bir deyimle Perinçek davayı kazandı.

İsviçre Hükümeti, hiçbir gereği yok iken, bu davayı bir üst mahkeme olan “Büyük Daire” (Grand Chamber) götürdü, dava burada 28 Ocak 2015 tarihinde görüldü ve 15 Ocak 2015 tarihinde ilgililere tebliğ edilen kararda bir önceki mahkemenin kararını teyit edince Doğu Perinçek’in beraati kesinlik kazandı.

Perinçek davası Türkiye için büyük önem arz etmiştir. Her ne kadar bu davaya ilişkin mahkeme kararlarında 1915 olaylarının soykırım olup olmadığı hakkında bir hüküm yoksa da Perinçek’in davayı kaybetmesi, kamuoyu tarafından 1915 olaylarının soykırım olduğunun AİHM tarafından tescil edildiği gibi bir anlam taşıyacak, en azından Ermenistan ve Diaspora tarafından bu şekilde takdim edilecekti. Böyle bir durum Türkiye’nin yaklaşık yarım asırdan beri benimsediği “soykırım olmamıştır” tezini savunulamaz hale getirecekti. Başlangıçta Perinçek’in siyasi kimliği nedeniyle tereddüt geçiren Türkiye hükümeti kısa süre sonra davaya kaybetmenin yaratacağı sakıncaların bilinci içinde Perinçek’in savunulmasına aktif bir şekilde katılmış ve davanın kazanılmasında önemli bir rol oynamıştır.

Dergimiz “Perinçek olayı” ve sonra davalarıyla 2005 yılından bu yana yakından ilgilenmiş ve okuyucularına bilgi vermiştir.⁸² Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin 17 Aralık 2013 tarihli kararından sonra ise 48.inci sayısını (Eylül 2014) “AİHM Perinçek-İsviçre Davası Özel Sayısı” başlığı altında bu konuya hasretmiştir.⁸³ Ayrıca “Special Issue on ECHR – Perinçek v. Switzerland Case” başlığını taşıyan Review of Armenian Studies Dergimizin 29. sayısında da, Türkçe dergimizdeki yazıların İngilizce çevirileri yer almıştır. Böylelikle Dergimiz Türkiye’de akademik alanda Perinçek davaları ile en fazla ilgilenen yayın olmuştur.

Biz bu yazımızda “Büyük Daire” duruşmaları hakkında bazı hususlara

82 2005 yılın ve izleyen dönemdeki olaylar için Dergimizin şu sayı ve sayfalarına bakılabilir. Sayı18, s. 6 ve 34; Sayı 25, s. 23 ve Sayı 36, s. 51

83 Dergimizin 48. Özel Sayısında bu konuda yer alan yazılar şunlardır: Yaşar Yakış, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Bir Kararı ve Bu Kararın Yansımaları”; Hüseyin Pazarcı, “Perinçek (İsviçre’ye Karşı) Davası (AİHM, 17 Aralık 2013)”; Pulat Tacar, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Perinçek- İsviçre Kararı”; Ferhad Mamamadov, “Ermeni ‘Soykırımı’ Tarihsel Bir Gerçek Değil, Siyasi Bir Masal”; Maxime Gauin, “Özgürlükle Yüzleşmek: Rasyonel Tartışmanın Zaferi ve Bunun Sonuçları”. Ayrıca bu sayıda Perinçek Olayının bir kronolojisi ile AİHM 17 Aralık 2013 tarihli Kararının İngilizcesi ile gayri resmi Türkçe Çevirisi de bulunmaktadır.

değinecek ve Perinçek'in davayı kazanmasının olası sonuçları hakkındaki görüşlerimizi kısaca dile getireceğiz.

Davayı hukuken kaybeden taraf İsviçre'dir. AİHM'nin İkinci Dairesinin Perinçek'i beraat ettiren 17 Aralık 2013 tarihli kararından sonra Büyük Daire'nin de aynı kararı vereceğinden kimse kuşku duyulmamaktaydı, zira Büyük Dairenin, beraat etmiş bir kişiyi mahkûm etmesi, hukuken mümkün olsa da, uygun düşmezdi. Bu nedenle İsviçre'nin davayı Büyük Daire'ye götürmesi beklenmiyordu ve duyumlara göre bu konuda Türkiye ile mutabakata varılmıştı. Ancak son dakikada İsviçre davayı Büyük Daire'ye götürme kararını aldı. Bunda bazı dış etkenlerin bu arada Fransa'nın talebinin rol oynamış olması kuvvetle olasıdır.

İsviçre'nin davayı kaybetmesinin bazı sonuçları olacaktır. Bunların başında Perinçek'i mahkûm ettiren mevzuatın değiştirilmesi gelmektedir ki İsviçre hükümetinin bu konuyu, iç siyaset nedenleriyle, kendi Parlamentosunda görüşmek istemediği anlaşılmaktadır. AİHM kararında İsviçre'nin mevzuatını değiştirmesi istenmediği için bu yapılmayabilir. Ancak o zaman da İsviçre mahkemelerinin Perinçek olayına benzer kararlar alması olasılığı meydana çıkacak bu da, İsviçre'nin yeniden AİHM'de yargılanmasına ve mahkûm edilmesine yol açabilecektir. Bu hale düşmemek için İsviçre hükümetinin mahkemelerden AİHM kararına uygun şekilde davranılmasını idari yollarla istenebilir ancak bunun ne derecede etkili olacağı belli değildir.

İsviçre AİHM kararını nasıl uygulayacağı hakkında altı ay içinde Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne bilgi vermek zorundadır.

Bu arada vermiş olduğu söze rağmen davayı AİHM'nin Büyük Dairesine götürmesinin Türkiye-İsviçre ilişkileri üzerinde yarattığı ciddi olumsuz etkinin İsviçre'nin zarar hanesine yazılmış olduğuna değinmekte yarar vardır.

Fransa bu davaya müdahil olmuştur. Yukarıda değindiğimiz gibi bunun nedeni Ermeni soykırım iddialarını reddedenlerin cezalandırılması için 2006 yılında kabul edilen bir kanunun Fransız Anayasa Konseyi (Mahkemesi) tarafından reddedilmesi, François Hollande'ın Ermeni dostlarını memnun edebilmek için "inkârın" cezalandırılması hususunda yeni bir mevzuat çıkarılması sözünü vermiş olması ancak Anayasa Konseyi'nin kesin tutumu karşısında bunu başaramamasıdır. Fransa, Ermeni asıllı vatandaşlarını kısmen olsun tatmin edebilmek üzere Perinçek davasına müdahil olmuş ancak Perinçek'in davayı kazanması Fransa'yı kaybeden taraflardan biri haline getirmiştir. Fransa'nın Perinçek'i beraat ettirmesine resmi bir tepki göstermemek suretiyle bu konudaki hatalı politikasını arka plana itmeye çalıştığı görülmektedir.

Ermenistan'a gelince kendi topraklarında cereyan etmemiş bir olay olduğu için Perinçek davasına müdahil olması gerekmiyordu. Ancak Ermenistan, muhtemelen Diaspora'dan gördüğü baskılar sonucunda, bu davaya katılmış ve fakat kaybetmiştir.

Bu duruma rağmen Ermenistan Büyük Daire Kararından memnuniyet duyduğunu açıklamış bulunmaktadır. Bu garip olarak nitelendirilebilecek durumu şu şekilde açıklamak mümkündür.

Ermenistan'ın İkinci Daire'nin 17 Aralık 2013 tarihli kararının gerekçesinde yer alan ve Ermeni soykırım iddialarını hakkında kuşku yaratan bazı ifadelerden Ermeni soykırım iddialarıyla Holokost arasında benzerlik bulunmadığı belirtmesinden rahatsızlık duyduğu anlaşılmaktadır. Bu nedendir ki Büyük Daire'nin 28 Ocak 2015 tarihli duruşmasında Ermenistan'ın avukatları olan Geoffrey Robertson ve Amal Alamuddin (Clooney) savunmalarında, davanın konusu olmamakla beraber, 1915 olaylarının soykırım olduğunu üzerinde aşırı ifadelerle durarak, bu kuşku yaratan ifadelerin kararda yer almamasını sağlamaya çalışmışlardır. Büyük Daire Kararının gerekçesinde, 2. Daire kararında bulunan ve 1915 olaylarının soykırım olduğu hakkında genel bir konsensüs olmadığı belirten görüş yer almamıştır. Ayrıca 1915 olaylarının Holokost'tan ayrı olduğu sözlerine açıkça yer verilmemiştir. Bu nedenle Ermenistan talebinin yerine getirildiğini düşünmekte ve bundan memnuniyet duymaktadır.

Gerçek aslında farklıdır. Önce AİHM'nin görevi soykırım iddiaların hakkında karar vermek değildir, bu gerekçelerde açıkça belirtilmiştir. O nedenle İkinci Daire gerekçesinde yer alan ve bir açıklama niteliği arz eden bazı ifadelerin Büyük Daire kararında aynen tekrarlanmaması, büyük bir memnuniyet duyulmasını gerektirmeyen bir ayrıntıdan ibarettir. Kanımızca Ermenistan, Perinçek'in beraat ettirilmesinin kendi kamuoyunda yaratacağı olumsuz tepki ve eleştirilerden kurtulmak için böyle bir yola başvurmuştur. Bu arada Ermenistan'ın aksine AİHM kararının Diaspora'da hiç de memnuniyet yaratmadığını belirtmemiz gerekmektedir.

Bu konuda dikkate alınması gereken bir diğer husus Büyük Daire kararının nihai olduğu ve önce alınmış kararın yerine geçtiği ve onu geçersiz kıldığıdır. Buna göre bir önceki kararın gerekçesi de geçersiz olacaktır. Ancak Perinçek davasının özelliği Büyük Daire'nin kararının 2. Daire kararı ile aynı olmasıdır. Bu durumda 2. Daire kararının geçersiz olması için bir neden yoktur. Ayrıca Büyük Daire kararının gerekçesinde 2. Daire gerekçesini eleştiren veya reddeden bir husus da bulunmamaktadır. Kısaca ortada birbirini tamamlayan iki geçerli gerekçe bulunmaktadır.

Türkiye'nin bu davadaki tutumuna gelince gerek Doğu Perinçek ve avukatı gerek Türk Hükümeti temsilcileri ve avukatı, doğrudan Perinçek'in ifade özgürlüğünün ihlâl edildiğine odaklanarak hukuku argümanlara dayalı bir savunma yapmışlar ve bu davranışlarıyla aşırı ifadeler ve mugalataya (demagoji) dayalı Ermenistan savunmasından farklı bir tutum sergilemişler ve takdir toplamışlardır.

Büyük Daire 17 hâkimden kuruludur. Aralarında Başkan Dean Spielman'ın da bulunduğu 7 hâkim Perinçek'in beraat etmesine karşı çıkmışlardır. Bunların görüşünün esasını Ermeni soykırımının

İnkârcılığın (Ermeni soykırımı olmadığını ifade etmenin) önlenmesi ve cezalandırılması gerektiği ileri sürülerek Ermeni soykırımı iddialarını kabul etmeyenlerin susturulması girişimlerine son verilmesidir. Bundan böyle, Ermenilere kin beslemek veya küçük görmek gibi bir amaç taşımadığı takdirde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini imzalamış ülkelerde, bir Ermeni soykırımının olmadığı açıkça söylemek, savunmak ve konuda yayın yapmak suç sayılmayacaktır.

açıkça belirlenmiş tarihi bir olay olduğu, bunu reddetmenin gerçeği reddetmek olduğu, Perinçek'in Ermeni soykırımını inkâr ederken Ermenilere hakaret ettiği, hatta sözlerinin kin ve şiddeti çağrıştırdığı gibi değil kanıtlanması, mantıken savunulması bile çok güç bazı hususlardır. Bu görüşler mahkemede Amal Alamuddin ve Robertson'un yaptığı savunma ile benzerlik arz etmektedir. Bu nedenle karşıt oy kullanan hâkimlerin ya Ermeniler tarafından ikna edildiği ya da duygusal davrandıkları, ancak her halde tarafsız hareket etmemiş oldukları sonucuna varılmaktadır. Bu arada Fransız ve İsviçreli hakimlerin Perinçek'in lehine oy kullanarak, kendi

ülkelerinin görüşlerine karşı çıkacak derecede bağımsız hareket ettiklerini de hatırlatmakta yarar vardır.

AİHM'nin bu son kararı kanımızca iki yönden önem arz etmektedir.

Birincisi, inkârcılığın (Ermeni soykırımı olmadığını ifade etmenin) önlenmesi ve cezalandırılması gerektiği ileri sürülerek Ermeni soykırımı iddialarını kabul etmeyenlerin susturulması girişimlerine son verilmesidir. Bundan böyle, Ermenilere kin beslemek veya küçük görmek gibi bir amaç taşımadığı takdirde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini imzalamış ülkelerde, bir Ermeni soykırımının olmadığı açıkça söylemek, savunmak ve konuda yayın yapmak suç sayılmayacaktır.

İkincisi ise, Büyük Daire kararında 1915 olaylarının niteliği (soykırım olup

olmadığı) hakkında bir yargı yer almamakla beraber, Ermeni soykırımının uluslararası bir yalan olduğunu açıkça ileri sürmüş olan Doğu Perinçek'in davayı kazanmış olmasının Ermeni soykırımı iddialarının doğru olmadığı hakkında, özellikle Türkiye'de, kişilerin çoğunluğunda mevcut kanının pekişmesidir. Böylelikle söz konusu karar, Ermenilerin istediğinin tamamen tersine bir sonuç doğurmuştur.

Türkiye'de küçük denebilecek bir azınlık dışarıdan ilham hatta yardım alan bazı akımların etkisiyle soykırım varsayımını desteklemektedir. Bu varsayımı savunan yazarların büyük çoğunluğu Perinçek'in davayı kazanmasından sonra bu konuda belirli bir suskunluk içine girmeleri, zihinlerinde de kuşku, en azından duraksamalar olduğunu göstermektedir.

Perinçek'in davayı kazanmasının Türkiye'de ve diğer ülkelerdeki yankılarına gelince, 15 Ekim 2015 tarihli kararının soykırım inkârcılığına ilişkin bazı Avrupa ülkelerinde halen mevcut ve bazılarında da kabulü düşünülen mevzuat üzerinde belirleyici bir etkisi olacak olmakla beraber, bu kararın medyaya az tartışıldığı görülmektedir. Aynı durum Türkiye ve Ermenistan için de geçerlidir.

Ermenistan için bunun nedeni söz konusu kararın kamuoyu tarafından bir tür yenilgi olarak algılanması olasılığıdır. Yukarıda açıkladığımız üzere bunun önüne geçebilmek üzere Ermenistan Hükümeti, kararın gerekçesinde soykırım iddialarını hakkında kuşku uyandıracak ifadeler olmadığını ileri sürerek karardan memnuniyet duyduğunu açıklamış bulunmaktadır. Ancak bu çapraşık düşüncesin neye yarayacağı belli değildir. Zira artık, Ermenileri aşağılamamak kaydıyla, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine taraf ülkelerde 1915 olaylarının soykırım olmadığını açıkça söylemek, mümkündür. Mesela, bu ülkelerin kalabalık caddelerinde veya büyük meydanlarında "Ermeni soykırımı yalandır" yazılı pankartlarla dolaşmak artık suç sayılmayacaktır. Kamuoyunun dikkatini çekecek bu tür hareketler yanında ciddi yayınlar ve medya programları da yapılabildiği takdirde, bir süre sonra, halen mevcut durumun aksine, soykırım iddiaları sorgulanır hale gelebilecektir.

Yukarıda da değindiğimiz gibi, Ermenistan'da duyulan memnuniyetin aksine Diaspora'nın söz konusu karara gösterdiği tepkiler çok farklıdır. Diaspora örgütleri Büyük Daire'nin kararı için üzüntü ifadesinden kınamaya kadar giden nitelendirmeler yapmış, insan haysiyetinin dikkate alınmadığı, adaletin yerine gelmediği gibi ithamlarda bulunmuştur. Diğer bir deyimle söz konusu örgütler bu kararı soykırım iddialarının geleceği için tehlikeli olarak görmüş ve bu açıdan Ermenistan hükümetine göre daha gerçekçi bir tutum sergilemişlerdir.

Türkiye'ye gelince bu davanın kazanılması için büyük çaba harcamış olan

Dışişleri Bakanlığı bu konuda yaptığı açıklamada karardan duyulan memnuniyeti dile getirilmiş, bu kararın soykırım iddiasını tek ve mutlak gerçek olarak kabul ettirme gayretlerine, bu iddianın sorgulanmasını dahi yasaklayan girişimlere karşı çok güçlü bir uyarı olduğu belirtilmiş, 1915'te yaşananların Holokost ile karşılaştırılmasının mümkün olmadığı, parlamentoların aldıkları kararlarla tarihe hakemlik yapamayacakları ifade edilmiş ve en önemlisi bu kararın benzer vakalar için emsal oluşturacağı vurgulanmıştır.

Arz ettiği öneme rağmen, AİHM'in kararı hakkında ülkemizde, Dışişlerinin açıklaması dışında, bir resmi görüş belirtilmemiştir. Bu ilgisizlik, büyük olasılıkla, Mahkeme kararının açıklandığı tarihte Türkiye' de DAİŞ ve PKK terörleri, genel seçimler, Suriyeli mülteciler gibi çok yüklü bir gündem olmasıyla açıklanabilir.

Türkiye'de kamuoyunun çok büyük bir çoğunluğu 1915 olaylarının soykırım olmadığını düşünmektedir. Buna karşın bu kitleyi dikkate almak durumunda olan ülkenin büyük gazete ve TV kanalları da, birkaç istisna dışında, AİHM'nin söz konusu kararını ele alınmamış ve irdelememiştir. Bu durumu da ilgisizlikten ziyade yukarıda değindiğimiz yüklü gündeme bağlamak mümkündür.

Bir kamuoyu araştırmasına göre⁸⁴ Türkiye'de 1915 olaylarını soykırım olarak kabul edenlerin oranı % 9,1'dir. Bunlar arasında Ermeni Diasporası doğrultusunda soykırım iddialarını hararetle savunan eski solcu yeni liberal bir aydın kesim bulunmaktadır. Genelde çok yazan ve çok konuşan bu kesimin büyük çoğunluğu, yukarıda değindiğimiz gibi, AİHM kararı konusunda sessiz kalmayı tercih etmişlerdir.

Sonuç olarak, AİHM'in kararına göre Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine taraf ülkelerde, Ermenileri aşağılamamak kaydıyla soykırım iddialarının doğru olmadığı söylemenin artık mümkün olduğunu tekrarlayalım. Bu durum, Ermeni sorunun ana konusu olan soykırım iddialarına karşı çıkmak ve hatta aksini savunmak için yeni bir fırsat ve imkân yaratmış bulunmaktadır.

84 Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi'nin "Türkiye'nin Ermeni Konusundaki Olası Politikaları" başlıklı, Kasım-Aralık 2014 tarihinde yapmış olduğu kamuoyu Araştırması " (Hürriyet 25 Aralık 2014).

KAYNAKÇA

“2015 Academic Conference in Turkey will Examine Civilisation Destroyed”
The California Courier Online, 26 Şubat 2015.

“23 Nisan’da konferans - “100 yıllık inkârın sonu: Soykırım tanınsın, devlet özür dilesin”” <https://www.facebook.com/events/624848160948723/> 23 Nisan 2015.

“24 Nisan 2015, Ermeni Soykırımı’nı Anma Programı açıklandı” *Durde*,
<http://www.durde.org/2015/04/24-nisan-2015-ermeni-soykirimini-anma-programi-aciklandi/#more-1122>

“Aliiev: My Message to Armenia: Stop the Occupation” *Vestnik Kavkaza*, 7 Eylül 2015.

“Appel des ONG turques aux leadeurs mondiaux: Boycottez Gallipoli Allez à Erevan” *Collectif VAN*, 5 Mart 2015.

“Ara Khatchadourian, Rescapé du Tremblement de Terre au Népal” *Armenews*, 6 Mayıs 2015.

“Armenian FMA: Entering into Bribe Rush Doesn’t Pertain Armenia”
News.am, 5 Kasım 2015.

“Armenian Genocide commemorated in Diyarbakır” *Armenian Weekly*, 1 Mayıs 2015.

“Armenian Minister Panned After Criticizing Diaspora, Serj Tankian” *Asbarez*, 29 Nisan 2015.

“Attempts to Change Format of Karabakh Talks Impede Progress Towards a Settlement. Minsk Group Co-Chairs” *Armradio*, 12 Kasım 2015.

“Aydınlardan Soykırımı Karşı Bildiri” *Odatv*, <http://odatv.com/aydinlardan-soykirima-karsi-bildiri-2904151200.html>

“Azerbaijan Refugees, Rights Violated by the Lack of Access to their Property Located in the District Controlled by Armenia” *ECHR 206 (2015)*, 16 Haziran 2015.

“Biz aşağıda imzası olanlar; “SÖZDE ERMENİ SOYKIRIMI” İDDİALARINI REDDEDİYORUZ..” *İlkkurşun*, 7 Mayıs 2015 <http://www.ilkkurşun.com/>

kursun.com/haber/226829/biz-asagida-imzasi-olanlar-sozde-ermeni-soykirimi-iddialarini-reddediyoruz-turk-siyaset-adamlarini-bu-konuda-daha-kararli-bir-tutum-izlemeye-davet-ediyor-yabanci-devlet-adamlarini-ve-pa/

“Centenaire du Génocide arménien : Des Manifestants “Du Monde” Entier” à İstanbul” *Libération*, 25.04.2015.

“Changing Karabakh Talks Format is Detrimental, Says State Department Official” *News.am*, 18 Kasım 2015.

“Conference on Armenian Genocide to be Held in İstanbul” *Asbarez*, 17 Mart 2015.

“Connan Show Scores 1,3 Million Viewers” *Asbarez*, 19 Kasım 2013, “

“Cumhuriyet, Özgür Gündem ve Azadiya Welet Ermenice çıktı.” *AGOS*, 24 Nisan 2015.

“Demirtaş soykırım konusunda geri adım attı” *Haberler.com*. 3 Mayıs 2015.

“Depo’da Yıl Boyunca 1915’e Yolculuk” *AGOS*, 20 Ocak 2015.

“Do you at least realize how many hundred million dollars Kim Kardashian benefited to the Republic of Armenia?” *Aravot*
<http://en.aravot.am/2015/04/11/169687/>

“Ermeni Soykırımında Vicdan ve Sorumluluk Tartışılıyor” *Bianet.org*, 17 Mart 2015.

“Escalation of Violence in Nagorno-Karabakh and Other Occupied Territories of Azerbaijan” Draft Resolution Adopted by the Committee on Political Affairs and Democracy, Council of Europe, PACE

“EU Fully Supports Minsk Group Co-chairs activities: Piotr Switalski” *Armenpress*, 19 Kasım 2015.

“Festival’de 1915 Anılacak” *Özgür Gündem*, 6 Şubat 2015.

“Génocide de 1915.: Programme des Commémorations en Turquie”. *Collectif Van*, 14 Nisan 2015.

“Gomidas Enstitüsü ile Bitlis, Mutki ve Diyarbakır”
<http://www.gomidas.org/projects-and-studies/show/17>, Mart 25, 2015.

- “Has Kardashian done more for Armenia than the MFA?": G. Sahakyan's commentary" *AIPlus*, <http://en.a1plus.am/1209257.html>
- “Hye Riders Will Ride From France to Armenia to Raise Awareness For the Armenian Genocide" *Horizon Weekly*, 20 Mart 2015,
- “International Community Condemns Illegal Elections in Nagorno-Karabakh" *Eurasia Review*, 16 Eylül 2015.
- “Karabakh Republic Works On International Recognition" *Panorama.am*, 3 Ekim 2015.
- “L'APCE, Une Filiale du Milli Mejlis (Parlement) Azerbaidjanais?" *Armenews*, 7 Kasım 2015.
- “L'Arménie Modifie le Titre de sa Chanson de l'Eurovision. 2015" *Armenews*, 17 Mayıs 2015. « Don't Deny » Devient « Face The Shadow » !
- “La Diaspora Désire Eriger en Arménie la Plus Grande Croix du Monde" *Armenews*, 10 Ocak 2015.
- “La Société Civile turque, moteur de la réconciliation avec l'Arménie" *Le Monde*, 16 Mart 2015.
- “Le génocide des Arméniens commémoré dans 28 villes en Turquie en 2015" *Armenews*, 3 Ocak 2015.
- “Le Quotidien Cumhuriyet Distingué par sa Couverture de la Question Kurde et du Génocide Arménien" *Armenews*, 19 Kasım 2015.
- “Mario Nalpantian: Paraguay Realizes That Armenian Nation Should Exercise Its Rights" <http://news.am/eng/news/293561.html>, 30 Ekim 2015.“
- “Marksizm 2015 Başlıyor" *Marksizm.biz*, <http://www.marksizm.biz/> 9 Nisan 2015.
- “PACE Committee Report Smells of Azeri Caviar and Oil, Says Artsakh Official" *Asbarez*, 9 Kasım 2011.
- “PACE Resolution on Karabakh Triggers Controversy" *Commonspace.en*, 9 Kasım 2015.
- “Perinçek Taksim'e Çıktı" *Aydınlık*, 25 Nisan 2015;

- “President Aliev: Some World Forces Not Interested in Karabagh Conflict Being Solved” *Trends News Agency*, 11 Ocak 2015.
- “President Makes Address At Session Of Un General Assembly” Presidency of the Republic of Armenia, 29 Eylül 2015 <http://www.president.am/en/press-release/item/2015/09/29/President-Serzh-Sargsyan-speech-UN-General-Assembly/>
- “Russia Rejects PACE Report on Karabakh” *Asbarez*, 9 Kasım 2015.
- “Russia Rejects PACE Report on Karabakh” *Asbarez*, 9 Kasım 2015.
- “Should the negotiations fail, Armenia Will Recognize the Nagorno-Karabakh Republic: Foreign Minister” *Armradio*, 7 Ekim 2015.
- “Soykırım Yürüyüşü’nden Görüntüler” *Hye-Tert*, 25 Nisan 2015.
- “Şehit Edilen Türk Diplomatları, Aile Mensupları Ve Devlet Görevlileri Anıldı” *AVİM Bülteni*, 27 Nisan 2015.
- “Taksim’de 1915 Anması” *DHA*, 24 Nisan 2015.
- “The Conflict Over the Nagorno-Karabakh Region Dealt with the OSCE Minsk Conference”, Parliamentary Assembly of the Council of Europe, Resolution 1416 (2005)
- “TIME Türkiye düşmanlığı için bunu da yaptı” *Takvim*, <http://www.takvim.com.tr/dunya/2015/04/27/time-turkiye-dusmanligi-icin-bunu-da-yapti-1430150639> - tarih: Cuma, Mayıs 01, 2015
- “Turkey Threatened Paraguay For Its Recognition of Armenian genocide” *La Prensa Armenia*, 24 Kasım 2015.
- “Türkiye’nin Ermeni Konusundaki Olası Politikaları” Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi, Kasım-Aralık 2014
- “U.S. Envoy Chides PACE Panel Over Pro-Azeri Karabakh” *RFE/RL*, 5 Kasım 2015.
- “Video. Conan O’Brien’s Funny, Touching Trip to Armenia with His Assistant” *Laist.com* 18 Kasım 2015.

Arakelyan, Armen “Kim Kardashian: Fomenting a Revolution in Armenia”
Hetq <http://hetq.am/eng/news/59573/kim-kardashian-fomenting-a-revolution-in-armenia.html> - 10

“Resolution on establishing All Armenian Council confirmed” *Armenian Genocide Centennial* <http://armeniangenocide100.org/en/armenia-decides-to-form-panarmenian-council-3/>

Mkrtchyan, Marianna “Vigen Sargsyan: Turkey will recognize Armenian Genocide when civil society is formed in that country” *Arminfo*, 25 Eylül 2015. “<http://www.arminfo.am/index.cfm?objectid=4F5785C0-6369-11E5-BC5B0EB7C0D21663>

Şir, Aslan Yavuz “Bir Yuvarlak Masa Toplantısı Üzerine” *AVİM Bülteni*, 9 Mart 2015.

Taşkent, Ali Murat “Dağlık Karabağ’da Seçimler” *AVİM Bülteni*, 5 Ekim 2015.

Tuncel, Turgut Kerem “1915 Olaylarının Soykırım Olarak Tanımlanmasına İlişkin Avusturya Ve Lüksemburg’un Geri Adım” *AVİM, Bülteni*, 23 Ekim 2015.

Turgut Kerem Tuncel, “Hukuki Açıdan Dağlık Karabağ Sorunu, Chiragov ve Diğerleri v. Ermenistan Davası” *AVİM Bülteni*, 26 Haziran 2015.